

Klachten Forensische Diagnostiek Jeugdigen

Een onderzoek naar het aantal en de aard van de klachten die ingediend worden naar
aanleiding van jeugdforensisch onderzoek

21 september 2004

Klachten Forensische Diagnostiek Jeugdigen

Een onderzoek naar het aantal en de aard van de klachten die ingediend worden naar
aanleiding van jeugdforensisch onderzoek

Adviesbureau Van Montfoort
Agnes van Burik
Eline Velkamp
Tessa Kayser

21 september 2004

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
1.1	Aanleiding en probleemstelling.....	4
1.2	De onderzoeksvragen.....	5
2	Aantal en aard onderzoeken forensische diagnostiek jeugdigen	7
2.1	Inleiding.....	7
2.2	Onderzoeksbronnen	7
2.3	Aantal en soort onderzoeken.....	8
2.4	Samenvatting.....	13
3	Aantal en aard klachten forensische diagnostiek jeugdigen.....	16
3.1	Inleiding.....	16
3.2	Klachteninstanties.....	16
3.3	Materiaalverzameling en verantwoording.....	18
3.4	Aantallen klachten, klagers, onderzoeken en verweerders.....	19
3.5	Kenmerken onderzoeken, verweerders, klagers en klachten	22
3.6	Samenvatting.....	28
4	Rapportage interviews uitvoerders	31
4.1	Inleiding.....	31
4.2	Herkenning van de klachtgevoeligheid.....	32
4.3	Klachtgevoeligheid en de animo voor het werk.....	32
4.4	Omgaan met klachtgevoeligheid op het werk.....	33
4.5	Ervaringen met klachten	35
4.6	Vermindering (vrees voor) klachten.....	36
4.7	Samenvatting.....	38
5	Rapportage interviews sleutelpersonen.....	40
5.1	Inleiding.....	40
5.2	Herkenning klachtgevoeligheid en verwachte ontwikkeling klachtgevoeligheid.....	40
5.3	Hoe gaan instellingen met klachten om?.....	42
5.4	Invloed klachtgevoeligheid op animo voor jeugdforensisch onderzoek	43
5.5	Mogelijkheden om (vrees voor) klachtgevoeligheid te verminderen?	44
5.6	Conclusies	45
6	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen.....	47
6.1	Inleiding.....	47
6.2	Verantwoording.....	47
6.3	Samenvatting en conclusies.....	48
6.3	Aanbevelingen	52
Bijlage 1	Samenstelling begeleidingscommissie.....	54
Bijlage 2	Kenmerken geïnterviewde deskundigen	55
Bijlage 3	Overzicht geïnterviewde sleutelpersonen	58
	Samenvatting	59

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

Forensische diagnostiek is diagnostiek ten behoeve van een justitiële beslissing, waarvan de uitkomst op de een of andere manier ter toetsing van een rechtelijke instantie kan komen. Forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen kan in strafrechtelijk kader plaatsvinden (de zogeheten Pro Justitia rapportage) én in civielrechtelijk kader (bij beschermingszaken en gezags- en omgangszaken). Opdrachtgevers voor strafrechtelijk onderzoek zijn het Openbaar Ministerie (OM) en de Zittende Magistratuur (ZM); inzake civielrechtelijk forensisch onderzoek zijn dat de ZM, de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg/ Gezinsvoogdij. Bij civielrechtelijk onderzoek vraagt ZM zelden direct onderzoek aan, maar schakelt vaak de Raad in om onderzoek aan te vragen.

Binnen de forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen zijn problemen geconstateerd. Knelpunten zijn onder andere de financiering, de kwaliteit en tijdigheid van de rapportages, het gebrek aan uniformiteit en de aanvraag van rapportages op oneigenlijke gronden. Klachten hierover zijn geuit door zowel de afnemers (Raad voor de Kinderbescherming, Openbaar Ministerie, Zittende Magistratuur, Gezinsvoogdij-instellingen) als vanuit cliëntenorganisaties (o.a. SOS Papa)¹. Om deze problemen aan te pakken is onder regie van het ministerie van Justitie een landelijk project Forensische Diagnostiek in de Jeugdzorg gestart. Dit heeft geresulteerd in een landelijk kader waarin taken en verantwoordelijkheden van de diverse partijen die bij het proces van forensische diagnostiek ten behoeve van jeugdigen betrokken zijn, duidelijk beschreven zijn. Dit landelijk kader wordt stapsgewijs ingevoerd; planning is dat alle arrondissementen vanaf 2005 volgens deze richtlijnen werken.

Het tekort aan geschikte deskundigen/ onderzoekers is een knelpunt dat afzonderlijke aandacht behoeft. Het blijkt lastig te zijn om voldoende psychiaters, psychologen en orthopedagogen te vinden die bereid zijn om forensisch diagnostisch onderzoek uit te voeren. Dat heeft een nadelige invloed op de kwaliteit en de tijdigheid van onderzoeksrapportages. Oorzaken die in dit verband genoemd worden, zijn²:

- Er bestaat een absoluut tekort aan met name psychiaters.
- Er is een geringe bereidheid bij de verschillende beroepsgroepen om forensisch onderzoek uit te voeren vanwege de beperkte financiële vergoeding van dit soort onderzoek.
- Er is huiver bij diagnostici die in de GGZ werkzaam zijn om onderzoek in opdracht van een derde (ergo: niet de cliënt) te verrichten, omdat dat op gespannen voet zou staan met de bepalingen in de WGBO³.
- Er bestaat huiver om forensisch onderzoek te doen omdat forensisch - in de ogen van de onderzoekers - een grote mate van klachtgevoeligheid impliceert.

¹ Startnotitie WODC-onderzoek Klachten over forensische diagnostiek onder jeugdigen.

² Zie: Forensische Diagnostiek in de Jeugdzorg, een nulmeting naar de forensische stand van zaken in 2003 in de arrondissementen Rotterdam, Den Haag, Dordrecht en Utrecht. Adviesbureau van Montfoort, 2004.

³ Wet Geneeskundige Behandelingsovereenkomst.

Het WODC heeft namens het ministerie van Justitie (DGPJS⁴) Adviesbureau Van Montfoort opdracht verleend om een onderzoek uit te voeren naar het laatstgenoemde aspect. DGPJS wil graag antwoord krijgen op de volgende vraagstelling: Hoe staat het met de klachtgevoeligheid van de forensische diagnostiek in de jeugdzorg, naar aard en omvang; zijn er mogelijkheden om de klachtgevoeligheid te reduceren en daarmee ook de animo onder gedragsdeskundigen te vergroten? Uiteraard is het daarbij niet de bedoeling om het wettelijke klachtrecht van cliënten in te perken.

1.2 De onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die op basis van het onderzoek beantwoord dienen te worden luiden als volgt.

1. Hoeveel forensisch diagnostische onderzoeken ten behoeve van minderjarigen zijn in 2003 uitgevoerd door psychologen, psychiaters, orthopedagogen, uitgesplitst naar a) rechtsvraag (Pro-Justitia rapportage, scheiding en omgang, beschermingszaken (uithuisplaatsing/ ondertoezichtstelling) en b) type onderzoek (enkelvoudig, multidisciplinair en triple-onderzoeken)?
2. Hoeveel jeugdforensisch diagnostische onderzoekers waren er in 2003 werkzaam en wat zijn hun kenmerken (dienstverband en discipline (psycholoog, pedagoog en psychiater)?
3. Hoeveel klachten over forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen zijn in 2002 en 2003 ingediend?
4. Wat zijn de kenmerken van de onderzoeken naar aanleiding waarvan deze klachten zijn ingediend uitgesplitst naar a) rechtsvraag (Pro-Justitia rapportage, scheiding en omgang, beschermingszaken (uithuisplaatsing/ ondertoezichtstelling) en b) type onderzoek (enkelvoudig, multidisciplinair en triple-onderzoeken)?
5. Wat zijn de kenmerken van de klachten: wat is de aard van de klachten en hoe zijn de klachten door de betreffende instanties beoordeeld?
6. Hoe vaak komt het voor dat één klacht bij twee of meer instanties tegelijkertijd wordt ingediend en hoe zijn deze zaken afgehandeld?
7. In hoeverre wordt de animo van desbetreffende deskundigen om gedragswetenschappelijk forensisch diagnostisch onderzoek te verrichten beïnvloed door de vrees voor klachten en welke mogelijkheden zijn er om de klachtgevoeligheid te verminderen en de animo onder de betrokken beroepsgroepen te vergroten?

Het onderzoek is in twee delen te onderscheiden:

1. Het 'klachtaspect': een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar aantal en aard forensische onderzoeken, aantal en aard klachten en de aangespannen procedures (onderzoeksvragen 1 t/m 6).
2. Het 'animo-aspect': een kwalitatief onderzoek naar de perceptie van forensisch deskundigen van de klachtgevoeligheid van forensisch onderzoek en de wijze waarop de animo vergroot kan worden om dit soort onderzoek te doen (vraag 7).

⁴ Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sanctie

Voor beantwoording van de onderzoeksvragen die betrekking hebben op het klachtaspect zijn twee onderzoeksmethoden ingezet:

1. Het raadplegen van databestanden;
2. Een analyse van de klachten die in 2002 en 2003 zijn ingediend.

Voor beantwoording van de onderzoeksvraag die betrekking heeft op het animo-aspect zijn ook twee onderzoeksmethode ingezet:

1. Een telefonische enquête onder gedragsdeskundigen, werkzaam als deskundige;
2. Interviews met sleutelpersonen van de belangrijkste betrokken instanties.

Het lag in de bedoeling om ook interviews met klagers af te nemen. Dit onderdeel bleek in de praktijk echter niet uitvoerbaar. De meeste klachteninstanties die de klagers in contact zouden moeten brengen met de onderzoekers waren om twee redenen niet bereid om dit te doen. Men vreesde dat contact met de klagers opnieuw tot onrust zou kunnen leiden (de klager zou opnieuw in actie kunnen komen omdat de zaak weer wordt opgerakeld). Daarnaast was men van mening dat een interview met een klager over hun klacht op gespannen voet stond met het recht op privacy van de klager en van de verweerder (de uitvoerder van het forensisch diagnostisch onderzoek).

Ter begeleiding van dit onderzoek is door het WODC een begeleidingscommissie ingesteld. Deze commissie heeft in een viertal bijeenkomsten commentaar en advies geleverd met betrekking tot de uitvoering van het onderzoek. Een lijst met de namen van de leden is opgenomen in bijlage 1.

In hoofdstuk 2 beginnen we met het beschrijven van het aantal en de aard van de onderzoeken forensische diagnostiek bij jeugdigen. Hoofdstuk 3 behandelt het aantal en de aard van klachten die in de jaren 2002 en 2003 zijn ingediend over forensische diagnostische onderzoeken bij jeugdigen. In hoofdstuk 4 zijn de resultaten opgenomen van interviews over klachtgevoeligheid met deskundigen die jeugdforensisch onderzoek uitvoeren. De resultaten van interviews met sleutelpersonen uit het veld van de jeugdforensische diagnostiek zijn beschreven in hoofdstuk 5. Hoofdstuk 6 tenslotte bevat conclusies en aanbevelingen.

2 Aantal en aard onderzoeken forensische diagnostiek jeugdigen

2.1 Inleiding

Om het aantal ingediende klachten en hun kenmerken in perspectief te kunnen plaatsen is informatie verzameld over de forensische onderzoeken (aantal en kenmerken) die jaarlijks ten behoeve van minderjarigen plaatsvinden. Het onderzoek was erop gericht om over het afgelopen jaar (2003) een gedifferentieerd beeld te krijgen van de forensisch diagnostische onderzoeken ten behoeve van minderjarigen. Het betreft dan:

- Aantal onderzoeken per rechtsvraag: het aantal onderzoeken in strafrechtelijk kader en het aantal onderzoeken in civielrechtelijk kader. Binnen de civiele onderzoeken wordt onderscheid gemaakt tussen gezag en omgangszaken en beschermingszaken (ondertoezichtstellingen/ uithuisplaatsingen).
- Soort onderzoeken: het aantal enkelvoudig psychologische of psychiatrische onderzoeken, multidisciplinaire onderzoeken en triple-onderzoeken.
- Kenmerken van de forensisch deskundigen: soort dienstverband (freelance of in loondienst) en discipline (psychiater/ psycholoog/ pedagoog).

2.2 Onderzoeksbronnen

Onze ervaring met het achterhalen van cijfers over jeugdforensisch diagnostisch onderzoek⁵ leert dat de cliëntregistratiesystemen van de aanvragers niet geschikt zijn als informatiebron. De grootste aanvragers van dit type strafrechtelijk onderzoek (OM en ZM) hebben over het algemeen geen separate registratiegegevens beschikbaar. De registratie van de Raad voor de Kinderbescherming bleek niet altijd toegankelijk genoeg voor onderzoek.

We hebben de gegevensverzameling daarom beperkt tot de databestanden van de belangrijkste partijen die de uitvoering van jeugdforensisch diagnostisch onderzoek verzorgen of regelen. Het betreft de onderzoeksbureaus, te weten FORA (vijf vestigingen), Haags Ambulatorium, PPAB, Molendrift en Ambulatorium Zetten en de Forensisch Psychiatrische Dienst (FPD) die onderzoeken bemiddelt naar bureaus of individuele deskundigen.

Deze informatiebronnen bieden geen compleet beeld van het aantal uitgevoerde onderzoeken. De volgende categorieën jeugdforensische onderzoeken blijven buiten beschouwing omdat hun aantallen niet of alleen via een (zeer) arbeidsintensieve aanpak zijn te achterhalen.

1. De onderzoeken die *intern* zijn uitgevoerd binnen de Justitiële Jeugdinstellingen (JJl's).
2. De onderzoeken die *intern* zijn uitgevoerd binnen de Raad voor de Kinderbescherming.
3. De onderzoeken die zijn uitgevoerd door de vrijgevestigde uitvoerders en de bureaus van psychologen/ pedagogen die naast andere werkzaamheden ook jeugdforensisch onderzoek uitvoeren. Het gaat hier alleen om de onderzoeken die via direct contact met de opdrachtgever, dus zonder tussenkomst van de FPD, zijn uitgevoerd.

⁵ Forensische Diagnostiek in de Jeugdzorg, een nulmeting naar de forensische stand van zaken in 2003 in de arrondissementen Rotterdam, Den Haag, Dordrecht en Utrecht. Adviesbureau van Montfoort, 2004.

Hoeveel onderzoeken in 2003 binnen de JJI's zijn uitgevoerd is niet bekend. Het aantal onderzoeken dat intern binnen de Raad voor de Kinderbescherming werd uitgevoerd is ook niet bekend maar vermoedelijk beperkt. Tot voor kort was het namelijk beleid binnen de Raad voor de Kinderbescherming om dergelijke onderzoeken zoveel mogelijk extern uit te besteden. Het aantal onderzoeken dat door vrijgevestigde onderzoekers of niet-gespecialiseerde bureaus werd uitgevoerd (zonder bemiddeling van de FPD) is vermoedelijk ook beperkt. Wij baseren dat op eigen ervaring. Ten behoeve van het onderzoeksonderdeel 'interviews met uitvoerders' hebben wij getracht om met onderzoekers in contact te komen die aan beide condities voldoen: werkzaam als vrijgevestigde of bij één van de niet-gespecialiseerde bureaus én niet bemiddeld via de FPD. Intensieve navraag bij opdrachtgevers, onderzoeksbureaus en andere onderzoekers heeft uiteindelijk slechts twee namen opgeleverd (zie ook bijlage 2). Het aantal buiten beschouwing gelaten onderzoeken is dus naar alle waarschijnlijkheid beperkt. De cijfers in dit rapport vormen dus naar alle waarschijnlijkheid een goede afspiegeling van alle forensisch diagnostische onderzoeken ten behoeve van jeugdigen die in 2003 zijn uitgevoerd.

2.3 Aantal en soort onderzoeken

Aantal en soort strafrechtelijke onderzoeken

Bij onderzoeken in strafrechtelijk kader staat het aantal onderzoeken in de regel gelijk aan het aantal onderzochte personen, omdat alleen de betreffende minderjarige wordt onderzocht. In onderstaande tabel wordt het aantal onderzoeken/ onderzochte personen weergegeven.

Tabel 1: Onderzoeken ten behoeve van minderjarigen in het kader van strafzaken (2003)

Bemiddelaar/ Bureaus	Aantal uitgevoerde onderzoeken	Aantal onderzoeken bemiddeld naar uitvoerders
FPD		869
FORA Amsterdam	115	
FORA Rotterdam	98	
FORA Leiden/ Den Haag	213	
FORA Den Bosch	8	
FORA Utrecht	6 ⁶	
PPAB	0 ⁷	
Ambulatorium Zetten	16	
Haags Ambulatorium	23	
Molendrift	7	
Totaal	486	869

Op basis van de cijfers van de onderzoeksbureaus en de FPD komen we op een aantal van 1355 jeugdforensische onderzoeken uitgevoerd in strafrechtelijk kader. Tweederde van de strafrechtelijke onderzoeken werd via de FPD bemiddeld, veelal naar onderzoekers die op freelance basis werken. Voor zover de FPD (overeenkomstig de nieuwe richtlijnen van het

⁶ Strafzaken voor Utrecht worden meestal bij FORA Amsterdam uitgevoerd.

⁷ PPAB doet alleen civiele onderzoeken.

landelijk kader) ook de bemiddeling naar de onderzoeksbureaus verzorgt, is er sprake van dubbeltellingen. Dit gebeurt nog slechts op beperkte schaal. Volgens de FPD is dat alleen bij FORA Rotterdam aan de orde.

De FORA-organisaties nemen bijna eenderde deel van de uitgevoerde onderzoeken voor hun rekening; een klein aantal strafrechtelijke onderzoeken werd uitgevoerd bij Ambulatorium Zetten, Haags Ambulatorium en Molendrift.

Het lag in de bedoeling om zowel voor strafrechtelijke onderzoeken als de civielrechtelijke onderzoeken, na te gaan wat de verdeling is naar soort onderzoek (enkelvoudig onderzoek, multidisciplinair onderzoek en triple-onderzoek)⁸. Als ook bekend is hoe deze verdeling is bij de onderzoeken die tot klachten hebben geleid, kan worden aangegeven of bepaalde soorten onderzoek klachtgevoeliger zijn dan andere soorten. De benodigde gegevens bleken maar heel beperkt beschikbaar⁹.

In tabel 2A (cijfers onderzoeksbureaus) en 2B (cijfers FPD) wordt de verdeling naar soort onderzoek voor de strafrechtelijke onderzoeken (over 2003) weergegeven.

Tabel 2A: Soort onderzoek in strafzaken in 2003 (cijfers bureaus)

Bureaus	Enkelvoudig psychologisch/ orthopedagogisch	Enkelvoudig psychiatrisch	Multidisciplinair psychologisch/ psychiatrisch	Triple	Onbekend	Totaal
FORA Amsterdam					115	115
FORA Rotterdam					98	98
FORA Leiden/ Den Haag					213	213
FORA Den Bosch*	8					8
FORA Utrecht	6					6
PPAB						0
Ambulatorium Zetten	14	2				16
Haags Ambulatorium	13	1	9			23
Molendrift	3		4			7
Totaal	44	3	13		426	486

*Bij FORA Den Bosch is bij drie multi-onderzoeken het psychiatrisch deel uitbesteed aan FPD.

De tabel laat zien dat de bureaus die de meeste onderzoeken uitvoerden, geen uitsplitsing naar soort onderzoek konden leveren. Daardoor blijft van 88% van de onderzoeken (426 van de 486 onderzoeken) onbekend wat de aard van het onderzoek was.

De cijfers van de FPD over de onderzoeken die door de FPD bemiddeld zijn, bieden wel informatie over de verdeling naar soort onderzoek.

⁸ Multidisciplinaire en triple-onderzoeken worden door twee of meer onderzoekers uitgevoerd.

⁹ Van de onderzoeken die tot een klacht leidden bleek in het geheel niet te achterhalen of het om enkelvoudig, multidisciplinair of triple-onderzoek ging (zie ook paragraaf 3.3).

Tabel 2B: Soort onderzoek in strafzaken in 2003 (cijfers FPD)

	Enkelvoudig psychologisch/ orthopedagogisch	Enkelvoudig psychiatrisch	Multidisciplinair psychologisch/ psychiatrisch	Triple	Onbekend	Totaal
Bemiddeld via FPD	440	96	284	6	43	869

In 2003 werden 440 enkelvoudige (psychologische en pedagogische) onderzoeken bemiddeld naar onderzoekers. Dat is 50% van alle door de FPD bemiddelde onderzoeken. Eenderde van alle bemiddelde onderzoeken (33%) valt in de categorie 'multidisciplinair psychologisch/psychiatrisch', nog eens 11% in de categorie 'enkelvoudig psychiatrisch'. Triple onderzoeken werden nauwelijks bemiddeld (1%). Van 5% van de onderzoeken was de aard niet bekend.

Aantal en soort civielrechtelijke onderzoeken

Bij de telling van het aantal civielrechtelijke onderzoeken doen zich twee complicerende factoren voor. In de eerste plaats kunnen binnen hetzelfde onderzoek diverse personen onderzocht zijn: de jongere en een of meer personen uit diens sociale omgeving, (meestal een of beide ouders). De meeste uitvoerders registreren het aantal onderzochte personen, dus niet het aantal onderzochte cliëntsystemen. Alleen de cijfers die zijn geleverd door FORA Den Bosch, PPAB en Ambulatorium Zetten betreffen cliëntsystemen.

Om tot een onderlinge vergelijking te komen hanteren we een vermenigvuldigingsfactor van 1.4 om cliëntsystemen om te rekenen naar cliënten¹⁰. (Zie tabel 2).

In de tweede plaats konden niet alle bureaus de aantallen uitgesplitst naar beschermingszaken (OTS en uithuisplaatsing) en Gezag en Omgang (ook wel aangeduid als S&O: scheiding en omgang) leveren. Bij de presentatie van cijfers over aantallen uitgevoerde civiele onderzoeken is het wel van belang deze uitsplitsing te maken omdat de S&O zaken door de aard van de materie naar verwachting veel klachtgevoeliger zijn dan de beschermingszaken.

De beperking dat geen uitsplitsing gemaakt kan worden naar beschermingszaken enerzijds en S&O zaken anderzijds, geldt voor Ambulatorium Zetten en de FORA-vestigingen Amsterdam, Rotterdam en Leiden. Er bestaat geen eenduidigheid over het verhoudingsgetal die we kunnen gebruiken om een schatting te maken van de verdeling bij deze bureaus. Er zijn twee bronnen van informatie. Bij FORA-Utrecht en FORA-Den Bosch is het aandeel S&O 25-30%. Er zijn geen redenen om te veronderstellen dat dit bij de andere FORA-vestigingen anders zou zijn.

Een inventarisatie door het Jeugdforensisch Platform Amsterdam bij de Raad voor de Kinderbescherming in Amsterdam levert echter een ander verhoudingsgetal op, namelijk 6% S&O¹¹.

¹⁰ Zie: 'Kindermishandeling en justitie'. Een empirisch onderzoek naar de afhandeling door de Raad voor de Kinderbescherming, de politie en het openbaar ministerie van meldingen van kindermishandeling en seksueel misbruik. VU Uitgeverij Amsterdam, 1993, pag. 29 - 30.

¹¹ Over een periode van anderhalf jaar werden in Amsterdam 204 onderzoeken uitgevoerd in opdracht van Bureau Jeugdzorg/ Gezinsvoogdij en 30 onderzoeken in opdracht van de Raad voor de Kinderbescherming. Ervan uitgaande dat Bureau Jeugdzorg/ Gezinsvoogdij alleen beschermingszaken doet en dat de verhouding bescherming/ S&O-onderzoeken bij de Raad 50% versus 50% is (schatting volgens de Raad Amsterdam), levert dit een percentage op van 6% S&O-onderzoeken. Zie: Doelstellingen tweede fase Jeugdforensisch Platform Amsterdam, versie 4 (2003).

Voor de zekerheid hanteren we beide percentages; we gaan er dus vanuit dat het aandeel S&O zaken bij die vestigingen waar geen uitsplitsing gemaakt kan worden tussen 6% en 30% ligt.

Tabel 3: Onderzoeken van minderjarigen in civielrechtelijke zaken in 2003

	Aantal onderzochte cliënten			Aantal onderzochte cliëntsystemen		
	Bescherming	S & O	Totaal	Bescherming	S & O	Totaal
FORA Amsterdam	95-26	8-9	134	67-90	6-29	96
FORA Rotterdam	136-184	12-60	196	98-132	8-42	140
FORA Leiden/ Den Haag	66-90	6-30	96	48-65	4-21	69
FORA Den Bosch	52	21	73	37	15	52
FORA Utrecht	89	31	120	64	22	86
PPAB	21	38	59	15	27	42
Ambulatorium Zetten	203-274	17-88	291	146-196	12-62	208
Haags Ambulatorium	40	7	47	29	5	34
Molendrift	17	3	20	12	2	14
Subtotaal	719-893	143-317	1036	516-640	101-225	741
Bemiddeld via FPD	31	16	47	22	11	33
Totaal	750-924	159-333	1083	538-662	112-236	774

NB. Vier bureaus melden ook onderzoeken in de categorie overig FORA Den Bosch (n=5), PPAB (n=3), Molendrift (n=1), Raad (n=1). Het gaat soms eerder om behandelingsdiagnostiek dan om beslissingsdiagnostiek. Bijvoorbeeld onderzoek om een kind in een bepaald tehuis te kunnen plaatsen. Deze aantallen zijn niet meegeteld.

In totaal werden 1083 cliënten onderzocht. De grootste aantallen onderzoeken werden uitgevoerd door Ambulatorium Zetten, FORA Amsterdam en FORA Rotterdam. Bemiddeling door de FPD naar onderzoekers/ bureaus kwam nog weinig voor¹².

Bij de verdeling naar soort onderzoek (enkelvoudig onderzoek, multidisciplinair onderzoek en triple-onderzoek) stuiten we, net als bij de strafrechtelijke onderzoeken, op de beperking dat bureaus die de meeste civielrechtelijke onderzoeken uitvoerden, geen uitsplitsing konden leveren. In de tabel 4A (bureaus) en 4B (FPD) wordt de verdeling naar soort onderzoek voor de civielrechtelijke onderzoeken over 2003 gegeven¹³.

¹² Volgens de nieuwe richtlijnen moet op termijn ook al het civielrechtelijk onderzoek via bemiddeling van de FPD worden uitgevoerd.

¹³ De eenheid van telling is 'de cliënt'. FORA Den Bosch, PPAB en Ambulatorium Zetten registreren het aantal onderzochte cliëntsystemen, de overige registreren aantallen cliënten. In de cijfers van PPAB, FORA Den Bosch en Ambulatorium Zetten zijn omgerekend naar aantal cliënten.

Tabel 4A: Soort onderzoek in civielrechtelijke zaken in 2003 (cijfers bureaus)

	Enkelvoudig psychologisch/ orthopedagogisch	Enkelvoudig psychiatrisch	Multidisciplinair psychologisch/ psychiatrisch	Triple	Onbekend	Totaal
FORA Amsterdam					134	134
FORA Rotterdam					196	196
FORA Leiden					96	96
FORA Den Bosch*	62		11			73
FORA Utrecht	113		7			120
PPAB	59					59
Ambulatorium Zetten	287		4			291
Haags Ambulatorium	32		15			47
Molendrift	20					20
Totaal	573		37		426	1036

Van ruim eenderde van de onderzoeken is de indeling naar soort onderzoek niet bekend. Van tweederde van de onderzoeken is dat wel het geval. De onderzoeksbureaus (die wel een opgave konden geven) doen vooral enkelvoudig psychologisch en orthopedagogisch onderzoek, uitgezonderd het Haags Ambulatorium. Bij het Haags ambulatorium ligt de verhouding tussen enkelvoudig en multidisciplinair onderzoek op 68% versus 32%. Bij alle overige bureaus tezamen is deze verhouding: 93% versus 7%. Aangezien bij de onderzoeksbureaus die geen uitsplitsing konden geven (FORA Amsterdam, Rotterdam en Leiden) slechts twee freelance psychiaters werken, zal het percentage multidisciplinaire psychologisch/psychiatrische onderzoeken hier ook laag zijn.

Tabel 4B: Soort onderzoek in civielrechtelijke zaken in 2003 (cijfers FPD)

	Enkelvoudig psychologisch/ orthopedagogisch	Enkelvoudig psychiatrisch	Multidisciplinair psychologisch/ psychiatrisch	Triple	Onbekend	Totaal
Bemiddeld via FPD	27	17	3			47

De FPD regelt via haar bemiddeling vooral de uitvoering van de enkelvoudige psychiatrische onderzoeken en de multidisciplinaire onderzoeken. De verhouding enkelvoudig psychologisch, enkelvoudig psychiatrisch en multidisciplinair onderzoek ligt bij de FPD op: 58% - 36% - 6%.

Kenmerken van de forensisch deskundigen

Voor zover mogelijk en verantwoord dient op basis van het onderzoek een uitspraak te worden gedaan over de verhouding tussen het aantal deskundigen dat forensisch diagnostisch onderzoek (bij jeugdigen) uitvoert en het aantal deskundigen tegen wie een klacht is ingediend. We hebben daarom geïnventariseerd hoeveel uitvoerders van forensisch diagnostisch onderzoek er werkzaam zijn bij de bureaus¹⁴ en hoe groot de groep van freelancers is die regelmatig worden ingeschakeld door de FPD. Een en ander is weergegeven in tabel 5A.

Tabel 5A: Aantal deskundigen

	Aantal deskundigen				
	Freelancers		Arbeidsovereenkomst		
	Psychologen/ pedagogen	psychiaters	Psychologen/ pedagogen	psychiaters	
	aantal	aantal	aantal	fte	aantal
FORA's	-	2	60	ruim 26 fte	-
Overige bureaus ¹⁵	30	6	11	bijna 5 fte	-
FPD	231	103		-	-
Totaal	261	111	71	31 fte	-

De FORA's hebben 60 psychologen en pedagogen in dienst. De overige onderzoeksbureaus werken vooral met freelancers. In totaal, freelancers en deskundigen met een arbeidsovereenkomst tezamen, gaat het om 41 psychologen en pedagogen. De onderzoeksbureaus werken verder met 8 psychiaters die als freelancer kunnen worden ingeschakeld.

Bij de FPD gaat het om de vaste groep van deskundigen waarnaar bemiddeld wordt: 231 psychologen en pedagogen en 103 psychiaters. Deze deskundigen voeren nagenoeg alleen strafrechtelijke onderzoeken uit.

De Raad voor de Kinderbescherming heeft ook cijfers verstrekt over het aantal gedragsdeskundigen dat forensisch diagnostisch onderzoek uitvoert. Deze deskundigen zijn in dienst bij de Raad, jeugdforensisch onderzoek vormt echter slechts een beperkt onderdeel van hun werkzaamheden. De cijfers zijn daarom niet opgenomen in de tabel. Het gaat om 93 gedragsdeskundigen, samen 72 fte's.

2.4 Samenvatting

Om het aantal klachten af te kunnen zetten tegen het aantal onderzoeken, zijn cijfers verzameld over het aantal strafrechtelijke en civielrechtelijke onderzoeken die in 2003 zijn uitgevoerd, de kenmerken van deze onderzoeken en de aantallen onderzoekers die in 2003 forensisch diagnostisch onderzoek uitvoerden.

De cijfers zijn afkomstig van de uitvoerders, te weten de onderzoeksbureaus voor forensisch diagnostisch onderzoek en van de FPD die de bemiddeling tussen opdrachtgever en

¹⁴ Bij enkele onderzoeksbureaus gaat het om schattingen.

¹⁵ Overige bureaus: Ambulatorium Zetten, Haags Ambulatorium en Molendrift. PPAB heeft geen cijfers geleverd.

onderzoeker verzorgd. De ervaring heeft ons geleerd dat cijfers van de opdrachtgevers (die in principe volledig zijn) onvoldoende zijn te achterhalen.

De gepresenteerde cijfers over de aantallen uitgevoerde onderzoeken, zijn niet helemaal compleet maar kunnen wel als min of meer representatief worden beschouwd.

De volgende onderzoeken zijn niet meegeteld.

1. De onderzoeken die *intern* zijn uitgevoerd binnen de Justitiële Jeugdinrichtingen (JJl's).
2. De onderzoeken die *intern* zijn uitgevoerd binnen de Raad voor de Kinderbescherming.
3. De onderzoeken die zijn uitgevoerd door de vrijgevestigde uitvoerders en de bureaus van psychologen/ pedagogen die naast andere werkzaamheden ook jeugdforensisch onderzoek uitvoeren. Het gaat hier alleen om de onderzoeken die via direct contact met de opdrachtgever, dus zonder tussenkomst van de FPD, zijn uitgevoerd.

Van geen van deze drie bronnen is bekend hoeveel onderzoeken zij uitvoeren. Ten aanzien van de onder 2 en 3 genoemde bronnen bestaat het vermoeden dat het om kleine aantallen gaat.

In totaal zijn 2438 personen onderzocht, te weten 1355 in strafrechtelijke onderzoeken en 1083 in civielrechtelijke onderzoeken.

De 1355 strafrechtelijke onderzoeken zijn als volgt onderverdeeld; 65% van de onderzoeken werd bemiddeld door de FPD; 32% werd uitgevoerd door de FORA-organisaties en 3% door de overige bureaus.

Vooraf bij de strafrechtelijke onderzoeken (uitgevoerd door de onderzoeksbureaus) is vaak niet bekend wat de verdeling was naar soort onderzoek (enkelvoudig, multidisciplinair en triple onderzoeken). Voor zover deze gegevens wel bekend zijn kan geconcludeerd worden dat met name 'enkelvoudige psychologische en orthopedagogische onderzoeken' zijn uitgevoerd in 2003. Daarnaast heeft de FPD relatief veel 'multi-disciplinair psychologisch en psychiatrisch' onderzoek met betrekking tot strafzaken bemiddeld naar onderzoekers.

Binnen de civielrechtelijke onderzoeken is onderscheid gemaakt naar beschermingszaken en scheiding- en omgangszaken. Tevens is onderscheid gemaakt naar het aantal onderzochte cliënten/ personen en het aantal onderzochte cliëntsystemen. Een schematische weergave van getallen ziet er als volgt uit.

Tabel 5B: Onderzoeken van minderjarigen in civielrechtelijke zaken in 2003

	Aantal onderzochte cliënten			Aantal onderzochte cliëntsystemen		
	Bescherming	S & O	Totaal	Bescherming	S & O	Totaal
FORA	Circa 485	Circa 135	619	Circa 355	Circa 90	443
Overige bureaus	Circa 315	Circa 105	417	Circa 230	Circa 70	298
Subtotaal	Circa 800	Circa 240	1036	Circa 585	Circa 160	741
Bemiddeld via FPD	31	16	47	22	11	33
Totaal	Circa 830	Circa 260	1083	Circa 610	Circa 170	774

Er zijn ruim 800 personen onderzocht inzake beschermingszaken en ruim 200 personen onderzocht inzake scheiding en omgang. In totaal gaat het om 1083 civiele onderzoeken (onderzochte personen). Een meer precieze onderverdeling naar bescherming en scheiding en omgang is niet te maken omdat een aantal onderzoeksbureaus geen uitgesplitste cijfers konden leveren. Uitgedrukt in onderzochte cliëntsystemen gaat het respectievelijk om circa 600

onderzoeken inzake beschermingszaken en circa 150 onderzoeken inzake scheiding en omgang. In totaal gaat het dan om 774 onderzoeken.

Over het aantal onderzoekers dat deze onderzoeken uitvoerde zijn de volgende cijfers beschikbaar. Het betreft de opgave op het moment van onderzoek (dus in 2004):

- De onderzoeksbureaus hebben 71 psychologen en pedagogen in dienst; verder werken ze met 30 freelancers (pedagogen en psychologen).
- De onderzoeksbureaus werken met 8 psychiaters (op freelance basis).
- De FPD heeft een vaste groep van deskundigen waarnaar bemiddeld wordt. Deze groep bestaat uit 231 pedagogen en 103 psychiaters. Deze deskundigen voeren bijna alleen strafrechtelijke onderzoek uit.

3 Aantal en aard klachten forensische diagnostiek jongeren

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen over het aantal en de aard van de klachten beantwoord. Deze onderzoeksvragen luiden als volgt.

1. Hoeveel klachten over forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen zijn in 2002 en 2003 ingediend?
2. Wat zijn de kenmerken van de onderzoeken naar aanleiding waarvan deze klachten zijn ingediend uitgesplitst naar a) rechtsvraag (Pro-Justitia rapportage, scheiding en omgang, beschermingszaken (uithuisplaatsing/ ondertoezichtstelling) en b) type onderzoek (enkelvoudig, multidisciplinair en triple-onderzoeken)?
3. Wat zijn de kenmerken van de klachten: wat is de aard van de klachten en hoe zijn de klachten door de betreffende instanties beoordeeld?
4. Hoe vaak komt het voor dat één klacht bij twee of meer instanties tegelijkertijd wordt ingediend en hoe zijn deze zaken afgehandeld?

3.2 Klachteninstanties

Er zijn verschillende soorten instanties waar men kan klagen over forensische diagnostiek, uitgevoerd bij jongeren, te weten:

- De organisaties die forensisch diagnostisch onderzoek uitvoeren (onderzoeksbureaus, Raad voor de Kinderbescherming en Justitiële Jeugdinrichtingen (JJl's))
- De beroepsvereniging(en) waar de betreffende uitvoerder van het betreffende onderzoek bij is aangesloten.
- De regionale tuchtcolleges en het centrale tuchtcollege voor de Gezondheidszorg.
- Een advocaat/ de rechtbank.

Klachten die direct bij een advocaat of rechtbank worden ingediend zijn in het onderzoek buiten beschouwing gebleven omdat deze gegevens niet centraal of regionaal zijn te achterhalen. We hebben het vermoeden dat het om zeer kleine aantallen gaat¹⁶.

De overige drie onderscheiden groepen worden hieronder nader beschreven. Tevens wordt aangegeven in hoeverre zij betrokken zijn bij het onderzoek.

¹⁶ In het kader van het onderzoek is gesproken met een advocaat, gespecialiseerd in complexe problematiek bij gezags- en omgangsregelingen na echtscheiding. Hij behandelt circa 25 complexe omgangszaken per jaar en heeft de ervaring dat dergelijke zaken (mede om financiële redenen) zelden tot een klacht leiden.

De uitvoerende organisaties

De bureaus, gespecialiseerd in de uitvoering van forensisch diagnostisch onderzoek: FORA, Ambulatorium Zetten, Haags Ambulatorium, PPAB en Molendrift beschikken alle over een (onafhankelijke) klachtcommissie waar klachten kunnen worden ingediend over de eigen gedragsdeskundigen en psychiaters. De Raad voor de Kinderbescherming heeft vijf regionale onafhankelijke klachtcommissies waar men kan klagen over gedragsdeskundigen van de Raad. Uitvoerende bureaus en Raad voor de Kinderbescherming zijn allen betrokken in het onderzoek naar de klachten.

Twee van de drie categorieën organisaties die bij de telling van het aantal jeugdforensische onderzoeken buiten beschouwing bleven, zijn ook bij de inventarisatie van het aantal klachten niet meegenomen. Het betreft:

1. De justitiële jeugdinrichtingen (JJI's); klachten die bij de justitiële jeugdinrichtingen (JJI's) zijn ingediend naar aanleiding van onderzoek dat door gedragsdeskundigen van de JJI's is uitgevoerd, zijn niet geïnventariseerd binnen het onderzoek.
2. De bureaus van psychologen/ pedagogen die naast andere werkzaamheden ook forensisch diagnostisch onderzoek doen. Klachten ingediend bij deze organisaties zijn niet achterhaald.

Vermoedelijk gaat het om zeer kleine aantallen, hetgeen we baseren op verschillende ervaringen. Klachten naar aanleiding van onderzoek uitgevoerd door deskundigen werkzaam bij beide soorten organisaties, kunnen ook worden ingediend bij een beroepsvereniging (waar de deskundige bij is aangesloten) en/ of een regionaal tuchtcollege. Dergelijke klachten zijn we binnen ons onderzoek niet tegengekomen.

Bovendien gaat het, zoals al eerder aangegeven, bij de niet gespecialiseerde bureaus vermoedelijk om kleine aantallen uitgevoerde onderzoeken hetgeen ook de kans op klachten doet afnemen. Voor de JJI's is een tweede argument dat jongeren die binnen de JJI's verblijven meestal al een lang verblijf binnen de jeugdzorg achter de rug hebben. De onderzoeksresultaten laten zien dat forensisch onderzoek ten behoeve van deze doelgroep weinig klachtgevoelig is (zie hiervoor onder andere hoofdstuk 4: rapportage interviews uitvoerders).

Klachten ingediend tegen een freelancer, die al dan niet via bemiddeling van de FPD onderzoek uitvoerde, zullen naar alle waarschijnlijkheid bij een beroepsvereniging of een regionaal tuchtcollege worden ingediend. De FPD beschikt niet over een eigen klachtcommissie omdat de FPD geen gedragsdeskundigen en psychiaters in dienst heeft. Mensen die bij de FPD klagen over een onderzoeker die via de FPD is bemiddeld, worden doorverwezen naar de geëigende klachteninstanties.

Bij de instellingen waar uitvoerders van forensische diagnostiek een dienstverband hebben, kan in allerlei verschillende vormen en gradaties geklaagd worden, variërend van een boos telefoontje, een brief gericht aan een afdelingshoofd tot een officiële schriftelijke klacht ingediend bij de directeur of de klachtencommissie. In ons onderzoek hebben we de klachten in het beginstadium (zoals de boze telefoontjes), buiten beschouwing gelaten. Het gaat bij de uitvoerende instellingen dus alleen om klachten die schriftelijk zijn ingediend bij de directeur en/of de klachtencommissie van de instelling.

Veelal schrijft het klachtenreglement voor dat een klacht schriftelijk moet worden ingediend bij de directeur en dat de klager tegen de beslissing van de directeur in beroep kan gaan bij de (onafhankelijke) klachtencommissie. Daarbij geldt ook de beperking dat de uitvoerende bureaus alleen klachten die betrekking hebben op procedures en bejegening, in behandeling nemen. Voor klachten en klachtonderdelen die verwijzen naar de inhoudelijke deskundigheid van de eigen onderzoekers verwijzen ze naar de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges.

De beroepsverenigingen

Bij beroepsverenigingen kan men klagen over gedragsdeskundigen die lid zijn van deze vereniging. Voor psychologen is dit het NIP (Nederlands Instituut voor Psychologen) en voor pedagogen en onderwijskundigen de NVO (Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen). Beide beroepsverenigingen hebben een college van toezicht, waar klachten over leden kunnen worden ingediend. Voor hoger beroep kan men zich wenden tot het college van beroep. Het NIP en de NVO zijn beide in het onderzoek betrokken.

De beroepsvereniging van psychiaters, de NVvP (Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie) heeft geen klachtencommissie. Klagers worden doorverwezen naar de klachtencommissie van de instelling waar de psychiater werkt of naar een regionaal tuchtcollege¹⁷.

De regionale tuchtcolleges en het centrale tuchtcollege voor de Gezondheidszorg

Over psychiaters en over psychologen en pedagogen met een BIG-registratie (gezondheidszorg-psychologen) kan worden geklaagd bij de vijf regionale tuchtcolleges voor de gezondheidszorg. Een gezondheidszorgpsycholoog is een psycholoog of pedagoog die in het kader van de overgangsregeling of na het volgen van de tweejarige postdoctorale opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog is ingeschreven in het BIG-register (Beroepen in de Gezondheidszorg). Voor hoger beroep van zaken die bij de regionale tuchtcolleges zijn ingediend, kan men terecht bij het centrale tuchtcollege voor de gezondheidszorg. De regionale tuchtcolleges en het centrale tuchtcollege zijn alle betrokken in het onderzoek.

3.3 Materiaalverzameling en verantwoording

In het kader van het onderzoek is nagegaan hoeveel klachten over forensisch diagnostisch onderzoek ten behoeve van jeugdigen, uitgevoerd in 2002 en 2003, zijn binnengekomen bij de in paragraaf 3.2 genoemde instanties. Het betreft:

- De directeur en de klachtencommissies van de onderzoeksbureaus (FORA, Ambulatorium Zetten, Haags Ambulatorium, PPAB en Molendrift).
- De regionale externe klachtencommissies van de Raad voor de Kinderbescherming¹⁸.
- Het college van toezicht van het NIP en de NVO.
- De vijf regionale tuchtcolleges.

¹⁷ Uit contact met de NVVvP is overigens gebleken dat deze beroepsvereniging wel overweegt om een klachtencommissie in te stellen (zie ook bijlage 3).

¹⁸ Klachten die zijn ingediend bij de directeurs van vestigingen van de Raad zijn niet meegeteld omdat tot 2004 geen uitsplitsing kon worden gemaakt naar klachten over jeugdforensische diagnostiek. Bij de regionale externe klachtencommissies van de Raad kan er sprake zijn van onderrapportage, omdat de secretarissen voor de aantallen jeugdforensische klachten moesten afdelen op hun geheugen.

De genoemde klachtinstanties zijn benaderd met de vraag om een opgave van het aantal klachten dat in 2002 en in 2003 bij hen is ingediend. Daarbij is de definitie van forensische onderzoek uit het Landelijk Kader¹⁹ gebruikt. Deze definitie luidt als volgt: onderzoek ten behoeve van een justitiële beslissing, waarvan de uitkomst op de een of ander manier ter toetsing van een rechterlijke instantie kan komen.

De opgegeven klachten zijn nader geanalyseerd via dossieranalyse.

In de eerste plaats is nagegaan op hoeveel onderzoeken en onderzoekers de ingediende klachten betrekking hebben en hoeveel klagers deze klachten hebben ingediend. Verder zijn de volgende kwalitatieve kenmerken geïnterpreteerd.

- De kenmerken van het onderzoek (rechtsvraag en opdrachtgever);
- De kenmerken van de klager (positie klager en eventuele ondersteuning bij het indienen van de klacht);
- De kenmerken van de verweerder (soort discipline, wel/ geen BIG-registratie en lidmaatschap beroepsvereniging);
- De kenmerken van de klacht (inhoud en afhandeling).

Uit het dossieronderzoek was niet te achterhalen wat de aard van het onderzoek was naar aanleiding waarvan de klachten zijn ingediend. Daarbij gaat het om de uitsplitsing naar enkelvoudig, multidisciplinair en triple onderzoek.

De betreffende informatie is soms via één bron verzameld. Het betrof dan ofwel de instantie waar de verweerder werkzaam was ofwel de instantie waar de klacht werd ingediend.

Voorzover mogelijk is vanuit beide informatiebronnen informatie verzameld.

Ook de wijze van informatieverzameling varieerde. Bij sommige organisaties zoals FORA hebben de onderzoekers zelf dossieronderzoek gedaan, andere instanties zoals de NVO, het NIP en de Raad voor de Kinderbescherming hebben ofwel de vragenlijsten van het dossieronderzoek zelf ingevuld ofwel ons de benodigde informatie verstrekt voor het invullen van de vragenlijsten. Soms werden verschillende werkwijzen gecombineerd.

3.4 Aantallen klachten, klagers, onderzoeken en verweerders

In deze paragraaf worden de gegevens gepresenteerd die van belang zijn om het aantal klachten tegen het aantal onderzoeken te kunnen afzetten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de klachten die in 2002 en de klachten die in 2003 zijn ingediend. Dit is nodig omdat de cijfers die in hoofdstuk 2 zijn weergegeven alleen betrekking hebben op de onderzoeken die in 2003 zijn uitgevoerd. In paragraaf 3.5 volgen meer gegevens over de kenmerken van de klachten (op basis van het dossieronderzoek). Hierbij wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen 2002 en 2003.

¹⁹ Landelijk Kader Forensische Diagnostiek in de Jeugdzorg, Almere, 29 juli 2002.

Bij de inventarisatie van aantallen is ons gebleken dat de registratie van de tuchtcolleges niet de mogelijkheid biedt om het aantal klachten naar aanleiding van forensisch diagnostisch onderzoek ten behoeve van minderjarigen zoals bovenstaand omschreven, te achterhalen. Dit had tot gevolg dat de secretarissen op hun geheugen moesten afdaan. Dit blijkt niet altijd een betrouwbare bron van informatie te zijn. In eerste instantie gaven alle regionale tuchtcolleges aan dat er geen klachten waren ingediend. Enkele andere organisaties noemden echter wel klachten die bij een regionaal tuchtcollege zijn ingediend. Op deze wijze zijn alsnog 4 klachten die bij de tuchtcolleges zijn ingediend bij ons bekend geworden. Het werkelijke aantal klachten ingediend bij de tuchtcolleges kan dus wat hoger zijn.

Het overzicht van het aantal ingediende klachten per instantie ziet er als volgt uit:

Tabel 6: Instanties waar klachten over FDJ zijn ingediend in 2002 en 2003

Instanties/ commissies	2002	2003	Totaal
Bij directeur/ klachtcommissies FORA	7	5	12
Bij directeur/ klachtencommissie overige bureaus		2	2
Bij klachtencommissies van de Raad	-	-	-
Bij college van toezicht NIP	7	3	10
Bij college van toezicht NVO	1	2	3
Bij regionale tuchtcolleges	3	1	4
Totaal	18	13	31

Het overzicht laat zien dat bijna alle klachten bij twee organisaties zijn ingediend, te weten bij FORA en het NIP. Bij de regionale klachtencommissies van de Raad voor de Kinderbescherming werd geen enkele klacht ingediend. In 2002 werden meer klachten ingediend dan in 2003.

Een relatief groot deel van klachten blijft niet beperkt tot een eenmalige klacht op basis van één onderzoek (van één cliëntsysteem) tegen één onderzoeker.

De 31 klachten zijn in 3 categorieën in te delen:

- De klagers die één klacht indienden tegen één onderzoeker op basis van één onderzoek (17 van de 31 klachten: 55%).
- De klagers die één klacht indienden tegen meerdere onderzoekers (die allen meegewerkt hebben aan één onderzoek) en eventueel ook de regiomanager of de directeur van het onderzoeksbureau. (3 van de 31 klachten: 10%; te weten eenmaal tegen 2 onderzoekers, eenmaal tegen 3 onderzoekers én de directeur en eenmaal tegen de organisatie als geheel).
- Verder zijn er de situaties waarin meerdere klachten worden ingediend door dezelfde klager (11 van de 31 klachten: 35%).

Omdat het idee leeft in het veld dat een beperkt aantal klagers een groot deel van de klachten voor zijn/ haar rekening neemt, worden de meervoudige categorie 3-klachten nader beschreven.

Klachtbeschrijving	Samenvatting
Klager A dient n.a.v. één onderzoek 3 klachten in <ul style="list-style-type: none"> - Een klacht tegen de psychiater bij een regionaal tuchtcollege; - Een klacht tegen de manager van het onderzoeksbureau bij het NIP; - Een klacht tegen twee medewerkers van het onderzoeksbureau bij het NIP. 	3 klachten tegen 4 deskundigen op basis van één onderzoek
Klager B dient n.a.v. één onderzoek 2 klachten in: <ul style="list-style-type: none"> - Een klacht tegen de manager van het onderzoeksbureau bij het NIP; - Een klacht tegen 2 medewerkers van het onderzoeksbureau bij de NVO. 	2 klachten tegen 3 deskundigen op basis van één onderzoek
Klager C dient n.a.v. één onderzoek 2 klachten in bij 2 instanties, tegen één uitvoerder: <ul style="list-style-type: none"> - Een klacht tegen de uitvoerder van het onderzoek bij een regionaal tuchtcollege; - en klacht tegen de uitvoerder van het onderzoek bij het NIP. 	2 klachten bij 2 instanties tegen één deskundige op basis van één onderzoek
Klager D dient n.a.v. heropening onderzoek een 2 ^{de} klacht in: <ul style="list-style-type: none"> - Eerst één klacht tegen één medewerker van het onderzoeksbureau; - De klacht wordt gegrond verklaard; onderzoek wordt heropend; - Na afronding van het heropende onderzoek wordt opnieuw één klacht ingediend tegen één medewerker van het onderzoeksbureau. 	2 klachten tegen 2 deskundigen op basis van een onderzoek dat 2 keer wordt uitgevoerd
Klager E dient één klacht in bij een onderzoeksbureau. <ul style="list-style-type: none"> - De klacht wordt deels gegrond verklaard; - Voor het inhoudelijke deel wordt de klager doorverwezen naar een beroepsvereniging waar de klacht opnieuw in behandeling wordt genomen. 	Eenzelfde klacht 2 keer ingediend, op basis van één onderzoek tegen één medewerker

Uit het overzicht kan worden afgeleid dat 5 klagers verantwoordelijk zijn voor 11 klachten tegen 11 deskundigen naar aanleiding van 6 onderzoeken. (NB het heropende onderzoek (klager D) wordt als 2 onderzoeken geteld; de klacht die deels wordt doorverwezen naar een andere instantie wordt als 2 klachten geteld (klager E). Bij de laatst geschetste situatie (klager E) dient de kanttekening te worden gemaakt dat de klager op aanraden van het onderzoeksbureau met (een deel van) zijn klacht naar een externe klachtinstantie is gegaan.

De overige 20 klachten zijn ingediend door 20 klagers en hebben betrekking op 20 onderzoeken en op 23 deskundigen (plus 1 keer het bureau als geheel).

Conclusie: In 2002 en 2003 hebben 25 klagers 31 klachten ingediend tegen 34 deskundigen (plus 1 keer tegen het bureau als geheel) naar aanleiding van 26 onderzoeken.

3.5 Kenmerken onderzoeken, verweerders, klagers en klachten

Kenmerken onderzoek en onderzoekers

In tabel 7 is weergegeven op welke rechtsvraag de klachten betrekking hadden.

Tabel 7: Type onderzoek (rechtsvraag)

	Aantal onderzoeken (n=26)		
	2002	2003	Totaal
Strafrechtelijk onderzoek	0	0	0
Civielrechtelijk: S&O	10	11	21
Civielrechtelijk beschermingszaak	1	1	2
Anders	1	0	1
Onbekend	2	-	2
Totaal	14	12	26

Van 24 van de 26 onderzoeken is bekend op welke rechtsvraag zij betrekking hadden. Bijna altijd (21 van de 24 onderzoeken) betrof het scheiding en omgangszaken.

In tabel 8 zijn de organisaties weergegeven die de onderzoeken waarover geklaagd werd uitvoerden. Deze tabel bevat ook het aantal onderzoekers dat deze onderzoeken uitvoerden.

Tabel 8: Organisaties die de onderzoeken waarover geklaagd werd hebben uitgevoerd

	Aantal onderzoeken (n=26) en aantal deskundigen (n=35) ²⁰					
	2002	2002	2003	2003	Totaal	
Uitvoerende organisaties	Aantal onderzoeken	Aantal onderzoekers	Aantal onderzoeken	Aantal onderzoekers	Aantal onderzoeken	Aantal onderzoekers
FORA	10	16	5	8	15	24
Overige bureaus	-	-	3	3	3	3
De Raad	2	2	2	2	4	4
Ziekenhuis	2	2			2	2
Vrijgevestigd ²¹			1	1	1	1
Niet bekend			1	1	1	1
Totaal	14	20	12	15	26	35

De tabel laat zien 15 van de 26 onderzoeken waarover geklaagd werd door FORA zijn uitgevoerd. Verder valt op dat bijna alleen bij FORA vaker tegen meerdere onderzoekers tegelijk een klacht werd ingediend.

Klachten tegen een FORA-onderzoek en tegen FORA-onderzoekers werden met name in 2002 ingediend.

- Van de 14 onderzoeken die in 2002 een of meer klachten opleverden werden er 10 door FORA uitgevoerd.

²⁰ Een keer gaat het om de organisatie als geheel. Deze situatie is als 'één onderzoeker' meegeteld.

²¹ Is mede in dienst van één van de overige bureaus maar kreeg de klacht naar aanleiding van een onderzoek als zelfstandige uitgevoerd.

- Van de 20 deskundigen waartegen in 2002 een klacht werd ingediend waren er 16 werkzaam bij FORA.

Van 3 onderzoekers is bekend dat er in de tweejarige onderzoeksperiode (2002 en 2003) twee keer een klacht tegen hen werd ingediend. Dat blijkt uit aanvullende informatie die we van de klachtinstanties vernamen. Omdat de identiteit van de verweerder niet bekend is geworden uit het dossieronderzoek kunnen we niet achterhalen of dit vaker voorkwam.

In tabel 9 is de discipline van de onderzoekers weergegeven voor zover bekend.

Tabel 9: soort discipline van de onderzoekers/ managers tegen wie een klacht is ingediend

	Aantal deskundigen (n=34)*		
	2002	2003	Totaal
Pedagoog en psycholoog BIG (GZ)	1	2	3
Psycholoog BIG (GZ)	1	2	3
Pedagoog BIG (GZ)	2	1	3
Psycholoog (BIG onbekend)	5	5	10
Pedagoog (BIG onbekend)	3	2	5
Pedagoog of psycholoog (BIG onbekend)	5	1	6
Psychiater	1	-	1
Onbekend	1	2	3
Totaal	19	15	34

*Een keer gaat het om de organisatie als geheel, deze situatie is niet meegeteld.

De tabel laat zien dat bij een kwart van de onderzoekers de discipline niet of niet volledig bekend is. Het gaat daarbij bijna altijd om medewerkers van een onderzoeksbureau. Voor zover bekend is slechts een keer tegen een psychiater een klacht ingediend; 13 keer betrof het een psycholoog, 8 keer een pedagoog en 6 keer een psycholoog of pedagoog. Drie onderzoekers zijn zowel psycholoog als pedagoog. Of de onderzoekers BIG- geregistreerd zijn is lang niet altijd bekend.

In beperkte mate weten we ook of de verweerder lid is van een beroepsvereniging:

- 13 van de 34 onderzoekers (38%) zijn lid van het NIP;
- 5 van de 34 onderzoekers (15%) zijn lid van de NVO;
- een onderzoeker (3%) is lid van zowel het NIP als de NVO;
- van 15 van de 34 onderzoekers (44%) is dit gegeven onbekend.

In tabel 10 staan de opdrachtgevers van de onderzoeken waarover geklaagd werd.

Tabel 10: de opdrachtgevers van de onderzoeken naar aanleiding waarvan geklaagd werd

	Aantal onderzoeken (n=26)
Raad voor de Kinderbescherming (al dan niet in opdracht van ZM)	8
Bureau Jeugdzorg (al dan niet in opdracht van ZM)	8
Kinderrechter (al dan niet via de Raad)	7
Anders	1
Onbekend	2
Totaal	26

Het gaat om onderzoeken die door de Raad voor de Kinderbescherming of Bureau Jeugdzorg (al dan niet in opdracht van de Zittende Magistratuur) zijn aangevraagd én om onderzoeken die door de Kinderrechter (al dan niet in opdracht van de Raad) zijn aangevraagd.

Kenmerken van de klager

In tabel 11 is weergegeven wie in 2002 en 2003 geklaagd hebben naar aanleiding van een jeugdforensisch onderzoek.

Tabel 11: Positie van de klager

	Aantal klagers (n=25)
Vader (met wettelijk gezag)	1
Vader (geen wettelijk gezag)	8
Vader (samen met moeder gezag; kind OTS)	2
Vader (wettelijk gezag onduidelijk)	3
Moeder (wettelijk gezag)	5
Moeder (wettelijk gezag onduidelijk)	2
Pleegmoeder	1
Oma	1
Onbekend	1
Totaal	25

Bijna alle klachten werden door de vader of moeder van het kind/ de jongere ingediend. Klagers die vader van het kind/ de jongere zijn en geen wettelijke gezag hebben, vormen de grootste subgroep (n=8), gevolgd door de moeders die wel wettelijk gezag hebben (n=5).

In het werkveld bestaat het idee dat klagers vaak ondersteund worden door derden. Dat blijkt bij de helft van de klagers inderdaad het geval te zijn. In totaal 13 van de 25 klagers kreeg ondersteuning met name van de VVNOR (Vereniging voor Nader Onderzoek Rechtspleging). In tabel 12 is een en ander weergegeven.

Tabel 12: Is klager ondersteund door derden?

	Aantal klagers (n=25)
Ja, door VVNOR	8
Ja, heeft bureau voor psychologen ingeschakeld	2
Ja, door SOS-papa	1
Ja, door Advies en Klachtbureau Jeugdzorg	1
Ja, door Bureau Kind en Recht	1
Ja, door Family Rights	1
Ja, door niet-juridisch adviseur	1
Nee	9
Niet bekend	3
Totaal*	27

*Twee keer werd een klager door twee personen/ organisaties ondersteund. Het totaal telt daarom op tot 27.

Uit nadere analyse blijkt dat ondersteuning van de klager vooral plaats vindt bij klachten die bij een officiële klachtinstantie (het NIP, NVO of regionaal tuchtcollege) werden ingediend. Slechts 2 klagers die een klacht indienden bij het onderzoeksbureau dat het onderzoek uitvoerde werden door derden ondersteund (eenmaal door S.O.S-papa en eenmaal door het AKJ).

Kenmerken van de klacht

In de dossieranalyse is gekeken naar een drietal aspecten:

- Uit hoeveel verschillende onderdelen/ items is de klacht opgebouwd;
- Wat is de inhoud van de items waaruit de klacht is opgebouwd?
- Hoe is de klacht afgehandeld?

In tabel 13 is het aantal items/ onderdelen weergegeven waaruit een klacht is opgebouwd.

*Tabel 13A: Aantal onderdelen waaruit de klacht is opgebouwd**

Aantal klachtitems	Aantal klachten (n=31)
Maximaal twee onderdelen	6
3 - 5 onderdelen	13
6 - 10 onderdelen	4
11 - 15 onderdelen	4
31 - 40 onderdelen	2
Niet bekend ²²	2
Totaal	31

*Het gaat hier niet om de formulering van de klachten in de beroepszaken

Klachten die bestaan uit 3 tot 5 onderdelen komen het meeste voor (13 van de 29 klachten waarvan het aantal klachtonderdelen bekend is). Er zijn echter ook twee klachten die uit meer dan 30 subklachten bestonden. In totaal gaat het om 217 klachtonderdelen. Wanneer we de twee klachten met meer dan 30 klachtonderdelen en de twee klachten waarvan het aantal onderdelen niet bekend is, buiten beschouwing laten, resteren 27 klachten met tezamen 148 klachtonderdelen. Dat betekent dat gemiddeld genomen 5.5 klachtonderdelen zijn geformuleerd. Van 25 klachten is niet alleen het aantal klachtonderdelen maar ook de inhoud van deze klachtonderdelen bekend. In tabel 13 zijn deze onderdelen geordend.

²² Eén klacht is nog niet omschreven ingediend. Er is alleen twee keer een verzoek om uitstel van indiening aangevraagd bij de klachtencommissie.

Tabel 13B: De aard van de klachtonderdelen

Aantal klachtonderdelen (gebaseerd op 25 klachten)	(n=132)
Onderbouwing, motivering van bevindingen/ rapport is onvoldoende Conclusies onvoldoende onderbouwd door bevindingen; conclusies getrokken op basis summier informatie; onderzoeker spreekt zichzelf tegen; geeft eigen antwoorden; zaken zijn onvoldoende uitgezocht; bevindingen zijn onvoldoende toegelicht in rapportbespreking; teveel of uitsluitend gebaseerd op reeds bestaand onderzoek; geen eigen onderzoek uitgevoerd; geen uitleg gekregen over conclusies; rapportage onvoldoende toetsbaar.	34
Partijdigheid onderzoeker/ eenzijdigheid rapport Selectieve weergave in rapport; onderzoeker weigert correcties aan te brengen; wordt beïnvloed door opdrachtgever; gebruikte info is niet onafhankelijk; stelt suggestieve vragen; is vooringenomen; rapport heeft tendentieuze negatieve toonzetting; onderzoeker heeft info buiten beschouwing gelaten; onderzoek eenzijdig; niet alle beschikbare infobronnen zijn bij het onderzoek betrokken; morele negatieve vooringenomenheid jegens klager.	30
Procedures en verantwoordelijkheid Informatie is gebruikt zonder toestemming van de klager; rapport is niet ondertekend door alle onderzoekers; onduidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is; er is geen nabespreking geweest; geen inzage / mogelijkheid tot correctie geweest op gedeelte onderzoek dat op klager betrekking heeft. Klager heeft geen mogelijkheid gekregen om van blokkeringsrecht gebruik te maken; geen dossier bijgehouden; verweerder had hof geen brief mogen sturen over opvoedcompetenties klager; doelonderzoek is onvoldoende toegelicht: het was klager niet duidelijk dat deze zelf onderwerp van onderzoek was (heeft daardoor kort geantwoord).	18
Kritiek op testen en andere onderzoeksmethoden Tests en materialen zijn onjuist gebruikt; keuze van tests is niet gemotiveerd; er zijn verkeerde testen gebruikt; test werd te snel weer herhaald; ondeskundig gebruik van testmateriaal; onzorgvuldig opgezet interactie-onderzoek.	16
Onbetrouwbaarheid; manipulatief gedrag van onderzoeker; onzorgvuldig handelen Onderzoeker verdraait feiten; weigert dingen toe te geven; houdt zich niet aan afspraken; probeert klager of andere onderzochte te manipuleren; heeft tegen afspraken in gehandeld;; geen actie ondernomen ondanks erkenning fouten; stukken naar verkeerd adres toegestuurd; niets gedaan met aanwijzingen dat kind mishandeld wordt.	15
Onjuistheid Onderzoeker maakt onjuiste interpretaties; informatie is onjuist verwerkt; rapport bevat onjuiste vraagstelling; beschuldiging is onterecht.	7
Bejegening Gedrag naar onderzochte was onmenselijk; ondervraagd alsof politieverhoor.	2
Overig (zoals onvoldoende nazorg (voor het kind), onvoldoende vakkennis bij onderzoeker).	10
Totaal	132

Uit de analyse blijkt dat klachten veelal onder te brengen zijn in twee categorieën die beide ongeveer even vaak genoemd worden. De klagers vinden vaak dat bevindingen onvoldoende gemotiveerd zijn, onvoldoende aan hen worden uitgelegd of dat er te weinig informatiebronnen worden gebruikt (26% van de klachtitems). Verder hebben de klagers vooral klachten over de (vermeende) partijdigheid van de onderzoekers (23% van de klachtitems). Klachten over het niet correct uitvoeren van procedures, over onjuist gebruik van onderzoeksmethoden en over onzorgvuldig handelen worden in mindere mate genoemd. Deze categorieën bevatten ieder circa 10% van alle klachtitems. Klachtitems over de bejegening zijn we nauwelijks tegengekomen.

De afhandeling van de klachten ingediend bij de onderzoeksbureaus enerzijds en de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges anderzijds is in tabel 14 weergegeven.

Tabel 14A: Afhandeling van klachten

	Onderzoeksbureaus	Beroepsverenigingen/ tuchtcolleges
	Aantal klachten (n=14)	Aantal klachten (n=17)
Geground (op alle onderdelen)	3	
Deels geground (op sommige onderdelen wel, op andere niet)	2	6
Ongegrond (op alle onderdelen)	2	4
Ongegrond (op alle onderdelen), wel kanttekening		2
Ingetrokken	1	2
Anders ²³	2	
Onbekend/ nog in behandeling	4	3
Totaal	14	17

De onderzoeksbureaus

Bij de onderzoeksbureaus is van 10 van de 14 klachten de afhandeling bekend: 5 van deze 10 klachten werden geground of deels geground verklaard; 2 klachten werden ongegrond verklaard: 1 klacht werd ingetrokken en 2 klachten werden op andere wijze afgehandeld.

Geen van de klagers, ging bij een andere instantie in beroep²⁴.

Naar aanleiding van de geground-verklaring werden de volgende maatregelen genomen.

- Onderzoeksbureau zal onderzoek heropenen.
- Onderzoeker heeft excuses aangeboden.
- Klacht is weliswaar te laat ingediend omdat klacht echter terecht was kan contra-expertise worden aangevraagd of nieuw/ aanvullend onderzoek worden uitgevoerd.
- Er is voorgesteld aanvullend onderzoek uit te voeren. Klager is hier niet op ingegaan. (n=2).

Beroepsverenigingen/ tuchtcolleges

Van 14 van de 17 klachten die bij de officiële klachtinstanties zijn ingediend is de afhandeling bekend.

- Geen enkele klacht werd volledig geground verklaard.
- 6 van de 14 klachten zijn deels geground verklaard.
- 6 van de 14 klachten zijn ongegrond verklaard (waarvan 2 met een kanttekening).
- 2 klachten werden ingetrokken.

Bij de ongegrondverklaringen met kanttekening ging het tweemaal om dezelfde kanttekening (naar aanleiding van hetzelfde onderzoek) maar door verschillende beroepsverenigingen en ten aanzien van verschillende onderzoekers (zie klager B schema paragraaf 3.4). De kanttekening had betrekking op de wijze van formulering, deze had op onderdelen zorgvuldiger gekund.

²³ Het betreft de volgende twee situaties: Klager heeft tweemaal uitstel gevraagd van indiening klacht (feitelijke klacht is niet ingediend) én klager is doorverwezen naar Raad voor de Kinderbescherming voor aanvraag nieuw onderzoek omdat onderzoek waarover geklaagd werd te oud was.

²⁴ Bij gegroundverklaring kan men niet in beroep gaan.

De 6 klachten die gedeeltelijk gegrond verklaard zijn, leidden tot de volgende maatregelen/ reacties.

- Geen maatregel (n=2) met de volgende motivering: wegens ondergeschikte positie en geringe ervaring van verweersters (n=1); nadere motivatie niet bekend (n=1).
- Waarschuwing (n=3).
- Berisping.

Het is in 2002 en 2003 één keer voorgekomen dat een klacht tegen een onderzoeker, bij twee instanties werd ingediend (het NIP en een tuchtcollege). Beide instanties oordeelden dat de klacht 'gedeeltelijk gegrond' was en gaven de verweerder een waarschuwing.

- De klacht die bij het NIP werd ingediend bestond uit 10 items, hiervan werden er 2 gegrond verklaard en 8 ongegrond.
- De klacht ingediend bij het tuchtcollege bestond uit 13 items: hiervan werden er 6 gegrond verklaard en 7 ongegrond.

Tegen 5 van de 12 uitspraken dat een klacht ongegrond was of slechts gedeeltelijk gegrond, werd hoger beroep aangetekend.

- Tegen 4 van de 6 uitspraken dat een klacht *ongegrond* was werd hoger beroep aangetekend. Drie keer werd de ongegrondverklaring in het hoger beroep bevestigd; één hoger beroepszaak loopt nog.
- Tegen 1 van de 6 uitspraken dat een klacht *gedeeltelijk gegrond* was werd hoger beroep aangetekend. Hier gingen zowel de klager als de verweerder in beroep; dit hoger beroep loopt nog.

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksvragen 3, 4, 5 en 6 beantwoord. Deze hebben betrekking op:

- Het aantal klachten, de kenmerken van de onderzoeken naar aanleiding waarvan deze klachten zijn ingediend (rechtsvraag en type onderzoek); de kenmerken van de klachten (aard en afhandeling) (vraag 3, 4 en 5).
- De vraag hoe vaak het voorkomt dat één klacht bij twee of meer instanties tegelijkertijd wordt ingediend en hoe deze zaken dan zijn afgehandeld? (vraag 6).

Onderzoeksvraag 3: aantal klachten

Er zijn in 2002 en 2003 in totaal 31 klachten ingediend tegen 34 onderzoekers/ deskundigen.

Onderzoeksvraag 4: aantal en kenmerken onderzoeken

- De 31 klachten hadden betrekking op 26 onderzoeken: 23 van de 26 onderzoeken betroffen civielrechtelijke onderzoeken (21 S&O zaken en 2 beschermingszaken); bij de overige 3 onderzoeken was de rechtsvraag niet bekend of niet duidelijk binnen de indeling strafzaken versus civiele zaken onder te brengen. Er werd geen enkele klacht ingediend in een strafzaak.
- Het merendeel van de onderzoeken (15 van de 26) werd door FORA uitgevoerd.
- De opdrachtgevers waren meestal: de Raad voor de kindbescherming, Bureau Jeugdzorg of de Kinderrechter.

- Ten aanzien van de onderzoeken die tot een klacht leidden konden geen gegevens worden achterhaald over het type onderzoek (enkelvoudig, multi-disciplinair, triple).

Onderzoeksvraag 5: aard en afhandeling klachten

- De groep klagers bestaat voornamelijk uit de vader of moeder van het kind/ de jongere waar het forensisch onderzoek betrekking op heeft. Klagers die vader van het kind/ de jongere zijn en geen wettelijke gezag hebben, vormen de grootste subgroep (n=8), gevolgd door moeders die wel wettelijk gezag hebben (n=5).
- In totaal 13 van de 25 klagers kregen ondersteuning van een belangengroepering (met name de VVNOR). Klagers die door derden ondersteund worden, dienen bijna altijd een klacht in bij een beroepsvereniging of een tuchtcollege.
- De meeste klachten bestaan uit meer dan 2 klachtitems; klachten bestaande uit 3 tot 5 items komt het vaakst voor. Er waren echter ook 2 klachten die uit meer dan 30 onderdelen bestonden.
- De aard van de klachten heeft vooral betrekking op: 'onvoldoende onderbouwing van bevindingen', 'onvoldoende eigen onderzoek door de onderzoekers', 'partijdigheid van de onderzoeker(s)' en 'eenzijdigheid van het rapport'.

De afhandeling van deze 31 klachten ziet er schematisch geschetst als volgt uit.

Tabel 14B: Afhandeling klachten

Klachten	Onderzoeksbureaus	klachtinstanties	Totaal
Aantal klachten	14	17	31
Aantal klachten waarover uitspraken kunnen worden gedaan ten aanzien van de afloop/ afhandeling	10	14	24
Waarvan in behandeling genomen	7	12	19
Waarvan (deels) gegrond verklaard	5	6	11
Waarvan geleid tot maatregelen	5	4	9

Uit het schema kan worden afgeleid dat van de 24 klachten waarover uitspraken kunnen worden gedaan ten aanzien van de afhandeling er 11 (deels) gegrond werden verklaard en 9 geleid hebben tot een maatregel, te weten:

- (Voorstel vanuit onderzoeksbureau tot) heropening onderzoek/ aanvraag voor nieuw onderzoek (n=4).
- Onderzoeker bood excuses aan (n=1).
- Verweerder kreeg waarschuwing (n=3).
- Verweerder werd berispt (n=1).

Tegen de afhandeling van klachten door een onderzoeksbureau werd geen enkele keer in beroep gegaan. Tegen 5 van de 12 uitspraken van de colleges van toezicht en de tuchtcolleges werd wel hoger beroep aangetekend. Drie keer werd de ongegrondverklaring in het hoger beroep bevestigd; twee hoger beroepszaken lopen nog.

Onderzoeksvraag 6: een klacht tegen een onderzoeker bij meer instanties ingediend

De situatie dat één klacht tegelijkertijd werd ingediend bij 2 instanties hebben we 1 keer aangetroffen. Dezelfde klacht werd zowel ingediend bij het NIP als bij een regionaal

tuchtcollege. Beide instanties oordeelden dat de klacht gedeeltelijk gegrond was en gaven de verweerder een waarschuwing.

Aantal onderzoeken versus aantal klachten

Wanneer we het aantal uitgevoerde onderzoeken en het aantal onderzoeken dat leidde tot een klacht aan elkaar relateren dan leidt dat tot de volgende bevinding (zie tabel 14C).

Tabel 14C: Aantal onderzoeken en aantal klachten jeugdforensisch onderzoek (2003)

Jeugdforensische onderzoeken	Aantal onderzoeken	Aantal onderzoeken dat tot een klacht leidde	Percentage onderzoeken dat tot een klacht leidde
Totaal aantal onderzoeken	2129	12	0.6%
Strafrechtelijke onderzoeken	1355	0	0%
Civielrechtelijke onderzoeken	774	12	1.5%
- Civielrechtelijk: S&O	Minimaal 112 - maximaal 236	11	Minimaal 4.7% – maximaal 9.8%
- Civielrechtelijk: bescherming	Minimaal 538 – maximaal 662	1	Minimaal 0.1% - maximaal 0.2%

De cijfers laten zien dat de kans op een klacht bij strafzaken heel klein is. Ook de kans op een klacht naar aanleiding van een civielrechtelijk onderzoek (S&O zaken en beschermingszaken tezamen) is klein, namelijk 1.5%.

Als we specifiek naar de scheiding- en omgangsonderzoeken kijken dan neemt de kans op een klacht aanzienlijk toe: 5 tot 10% van de scheiding- en omgangsonderzoeken leidde in 2003 tot een klacht.

4 Rapportage interviews uitvoerders

4.1 Inleiding

De telefonische interviews met uitvoerders van forensische diagnostiek zijn kwalitatief van karakter en waren gericht op beantwoording van de volgende vragen:

- Hoe wordt de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek door de uitvoerders beleefd?
- In hoeverre wordt de animo van de deskundigen om jeugdforensisch onderzoek te doen, beïnvloed door de vrees voor klachten?
- In hoeverre en op welke manier wordt de uitvoering van het werk door de klachtgevoeligheid van het onderzoek beïnvloed?
- Welke ervaringen hebben de uitvoerders met klachten die tegen hen zijn ingediend?
- Welke mogelijkheden zijn er om de klachtgevoeligheid te verminderen en de animo onder de beroepsgroep te vergroten?

Er zijn in totaal 22 deskundigen geïnterviewd. De geïnterviewden zijn geworven via sleutelfiguren bij de onderzoeksbureaus voor forensische diagnostiek, de FPD, beroepsvereniging het NIP, Bureaus Jeugdzorg en via de zogenaamde sneeuwbalmethode. Aanvankelijk is de werving selectief ingezet. We streefden naar een gevarieerde samenstelling van de respondentengroep wat betreft kenmerken als: achtergrond/ opleiding, aantal jaren werkervaring, werksetting, soort onderzoek dat men uitvoert en ervaring met klachten. Onderstaand overzicht van de kenmerken van de geïnterviewden laat zien dat het maar ten dele gelukt is om een respondentengroep samen te stellen met een goede spreiding van relevante kenmerken²⁵.

- De respondentengroep bestaat uit 20 gedragsdeskundigen (pedagogen en psychologen) en 2 kinder- en jeugdpsychiaters.
- Van de 22 geïnterviewden zijn er 9 werkzaam bij of voor een onderzoeksbureau; 11 geïnterviewden voeren met name onderzoek uit via bemiddeling door de FPD; 2 respondenten zijn werkzaam als vrijgevestigd onderzoeker en voeren alleen opdrachten uit via direct contact met de opdrachtgever, dus zonder middeling van de FPD.
- De meeste geïnterviewden hebben meer dan 4 jaar werkervaring als jeugdforensisch onderzoeker; bovendien zijn 7 geïnterviewden tevens werkzaam als manager/ supervisor. Slechts een geïnterviewde heeft minder dan 2 jaar werkervaring.
- Van de 22 geïnterviewden hebben er 5 alleen ervaring met strafrechtelijk jeugdforensisch onderzoek.

De bevindingen die uit de 22 interviews naar voren komen zijn verwerkt in het onderhavige hoofdstuk. De interviews kunnen niet beschouwd worden als representatief voor de totale groep deskundigen die forensisch diagnostisch onderzoek uitvoert. Daarvoor was de groep

²⁵ Voor de verantwoording van de feitelijk selectie van de geïnterviewden en een volledig overzicht van de verdeling van kenmerken, verwijzen we naar bijlage 2.

geïnterviewden te klein. Bovendien blijkt uit de verdeling van kenmerken van de respondentengroep (zie ook bijlage 2) dat met name deskundigen zijn geïnterviewd die relatief veel ervaring hebben met jeugdforensisch onderzoek. De ervaring van de 'beginnende' deskundigen blijft in de verslaglegging dus onderbelicht.

4.2 Herkenning van de klachtgevoeligheid

De meeste onderzoekers (20 van de 22) zeggen de klachtgevoeligheid van jeugdforensische diagnostiek te herkennen. Dit geldt met name voor de civielrechtelijke onderzoeken en dan vooral voor de scheiding- en omgangzaken (S&O). Uit de interviews komt het beeld naar voren dat de klachtgevoeligheid juist bij omgangzaken zo groot is omdat er twee partijen zijn die hun gelijk willen halen en die conflicterende belangen hebben. Ouders voeren hun strijd uit voor het gerecht; dreigen zij te verliezen dan keren zij zich tegen het onderzoek.

Verschillende onderzoekers brengen naar voren dat beschermingszaken soms ook klachtgevoelig zijn, met name wanneer een uithuisplaatsing tegen de wens van de ouders in gaat.

Onderzoekers die civielrechtelijk onderzoek uitvoeren, beschouwen klachtgevoeligheid min of meer als inherent aan de doelgroep waar zij mee werken. Daarbij komt dat het civiele onderzoek intensieve afstemming vereist met alle betrokken partijen, bijvoorbeeld tussen de onderzoeker(s) en de gezinsvoogd en/of de gedragsdeskundige van de Raad. In de praktijk ontstaat soms ruis, hetgeen de kans op klachten vergroot.

Onderzoekers die (mede) ervaring hebben met strafrechtelijke onderzoeken, vinden dat de klachtgevoeligheid daar niet of nauwelijks aanwezig is omdat bij strafzaken sprake is van een duidelijke opdracht en duidelijke richtlijnen, bijvoorbeeld op het terrein van privacy. Verdachten zitten in een afhankelijke positie en gaan minder snel over tot een klacht, is de ervaring. Wel wijzen enkele onderzoekers op een verdergaande juridisering binnen het jeugdstrafrecht.

Advocaten zijn steeds vaker op zoek naar procedurefouten en een dergelijke fout, bijvoorbeeld gemaakt door een Officier van Justitie, kan leiden tot de eis van een hernieuwd onderzoek. Er is één strafrechtelijke onderzoeker die klachtgevoeligheid bij strafzaken wel duidelijk herkent, mede omdat deze zelf ook ervaring heeft met een ingediende klacht.

4.3 Klachtgevoeligheid en de animo voor het werk

Een deel van de onderzoekers was zich bij het betreden van werkveld terdege bewust dat vooral het forensisch civiele onderzoek klachtgevoelig is, bijvoorbeeld omdat zij eerder werkzaam waren bij de Raad of in een Justitiële jeugdinrichting. Voor anderen werd dat pas gaandeweg duidelijk. Onder deze laatsten bevinden zich ook onderzoekers met jarenlange ervaring, die dit verschijnsel pas de laatste jaren actueel zien worden, mede onder invloed van het feit dat de burger in onze samenleving steeds mondiger wordt.

De meeste onderzoekers die vooral strafrechtelijk jeugdforensisch onderzoek uitvoeren, merken nauwelijks iets van klachtgevoeligheid. Er is derhalve bij hen ook geen sprake van vrees voor klachten. De enige onderzoeker tegen wie wel een klacht werd ingediend naar aanleiding van een strafrechtelijk onderzoek, overweegt echter te stoppen mede wegens de ingediende klacht én een ervaring met een boze ouder.

Het merendeel van de geïnterviewden die met regelmaat civiele onderzoeken uitvoeren, zegt niet bang te zijn voor klachten, zich hierdoor niet te willen laten belemmeren en geeft soms zelfs aan 'het klagen' als iets positief te zien. Hiertoe behoren ook geïnterviewden die zelf ervaring hebben met een ingediende klacht. Enkele civiele onderzoekers (2 van de 11) overwegen echter te stoppen met dit soort onderzoek, wegens de kans op klachten. Een van deze twee geïnterviewden heeft zelf ervaring met een ingediende klacht.

Verder is er binnen de respondentengroep ook één onderzoeker die na twee ervaringen met klachten inmiddels gestopt is met omgangszaken en alleen nog beschermings- en strafzaken aanneemt.

De klachtgevoeligheid heeft dus voor sommige geïnterviewden (mogelijk) verstreckende gevolgen, over het algemeen is de vrees voor klachten bij de geïnterviewden echter niet pregnant aanwezig. Ook niet bij diegenen die civielrechtelijk onderzoek uitvoeren.

Dat neemt niet weg dat de meeste geïnterviewden zich wél goed kunnen voorstellen dat andere onderzoekers hierdoor stoppen met dit type onderzoek of er niet aan willen beginnen. Een aantal geïnterviewden kent zelf ook mensen die wegens het risico op klachten, geen forensisch civielrechtelijk onderzoek willen uitvoeren of hiermee gestopt zijn. Men voegt daar echter wel aan toe dat de geringe betaling en het geringe aantal beschikbare uren in dit verband ook een rol spelen. Dat is ook het geval bij een van de twee geïnterviewden die momenteel overwegen te stoppen met civiele onderzoeken. Hoewel zelf nog geen ervaring met een klacht, wordt de dreiging wel steeds gevoeld. Gecombineerd met de tijd en energie die een civiele zaak kost en de geringe vergoeding, komt de keuze om deze zaken af te wijzen voor deze onderzoeker erg dichtbij. Sommige geïnterviewden wijzen er ook op dat ervaringen met agressieve cliënten de motivatie om dit werk te doen negatief beïnvloeden. De houding van sommige cliënten is dermate agressief en bedreigend dat de animo om onderzoek uit te voeren hierdoor afneemt. De dreiging kan in incidentele gevallen op de persoon van de onderzoeker gericht zijn en op zijn/ haar gezin²⁶.

Vrees voor klachten uit zich soms ook nog op een andere manier. Een van de geïnterviewden overweegt om het lidmaatschap van de beroepsvereniging op te zeggen omdat dit een dubbel risico op klachten oplevert, niet alleen via het medisch tuchtcollege maar ook via de beroepsvereniging.

Enkele geïnterviewden wijzen er meer in het algemeen op dat een bepaald type onderzoeker zich aangetrokken zal voelen tot dit werk. "Je moet goed om kunnen gaan met weerstanden in gezinnen, met complexe problematiek en met een doelgroep die soms aan de zelfkant van het leven staat".

4.4 Omgaan met klachtgevoeligheid op het werk

De klachtgevoeligheid van forensische diagnostiek komt op meerdere manieren tot uiting in de dagelijkse praktijk. Het onderstaande beeld geldt met name voor het civielrechtelijke onderzoek omdat daar de klachtgevoeligheid een rol speelt.

In de eerste plaats wijzen bijna alle geïnterviewden op het feit dat het werk sterk is geprotocoliseerd. Een forensisch onderzoeker dient zich te houden aan allerlei procedures en

²⁶ Ervaringen van persoonlijke bedreiging en bedreiging van gezinsleden worden gemeld door twee leden van de begeleidingscommissie.

richtlijnen. Sommige geïnterviewden zien dit vooral als een uitdaging en/of als een stap vooruit in de bescherming van cliënten én onderzoekers. Anderen noemen vooral ook de nadelen. Het kost enorm veel tijd terwijl de beschikbare uren en de betaling niet navenant is.

Met name het civiele onderzoek wordt intensief gevonden. In de beleving van de geïnterviewden is soms sprake van onduidelijke of zelfs tegenstrijdige richtlijnen en regelgeving. Hierdoor staat men soms huiverig tegenover het geven van, mogelijk voorbarige, informatie aan cliënten. Als onderzoeker moet je in ieder geval goed tussen verschillende partijen kunnen balanceren, is de algemene indruk.

Zorgvuldigheid wordt ook betracht door een goed leesbare en onderbouwde rapportage af te leveren waarmee alle betrokkenen uit te voeten kunnen (cliënten en professionals).

Het risico op klachten bij civiel onderzoek zit niettemin bij veel geïnterviewden in het achterhoofd. Geïnterviewden die werken voor een onderzoeksbureau of via bemiddeling door de FPD, vragen bij zeer klachtgevoelige zaken om extra ondersteuning vanuit de organisatie. Het gaat dan om supervisie, nog een meelezer en /of juridisch advies.

Verschillende geïnterviewden geven aan dat de verleiding groot is om bepaalde feiten of conclusies in de rapportage af te zwakken uit angst voor een klacht. “Je moet extra opletten dat je zaken niet anders gaat opschrijven” aldus een van de geïnterviewden. Een ander spreekt in dit verband over: “een spanningsveld tussen professioneel handelen en het zoveel mogelijk willen vermijden van diskwalificerende opmerkingen voor de cliënt”.

In sommige gevallen treft men vooraf stringente maatregelen. Een van de geïnterviewden vermeldt alle uitspraken van derden consequent tussen aanhalingstekens in de rapportage: “zodat er geen misverstand kan bestaan over wie wat gezegd heeft”. Een ander, die zelf ervaring heeft met een klacht, neemt sindsdien uit zelfbescherming alle gesprekken op.

In het algemeen proberen de geïnterviewden bij heikele zaken de onderzoeksonderbouwing zo neutraal mogelijk neer te zetten. “Onderzoekers zijn echter soms toch te mild in hun oordeel”, merkt een geïnterviewde onderzoeker op die zelf ook als meelezer fungeert.

Kwaliteitstoetsen vanuit het onderzoeksbureau en de FPD worden door de geïnterviewden over het algemeen als ondersteunend te ervaren. “Het is prettig als je tijdig gecorrigeerd wordt”, zegt een van hen.

Het merendeel van de geïnterviewden die onderzoek uitvoeren vanuit een onderzoeksbureau of via bemiddeling door de FPD, is van mening dat deze werksituaties te prefereren zijn als het gaat om de klachtgevoeligheid van het werk. Deze organisaties hebben het voordeel van supervisie, kwaliteitsbewaking, gebruik van juristen en de mogelijkheid om extra klachtgevoelige onderzoeken te spreiden. Vrijwel alle geïnterviewden die werken voor een onderzoeksbureau of via bemiddeling van de FPD, zeggen juridische bijstand (in de vorm van advies van een jurist en een goede advocaat) en morele ondersteuning te verwachten als er een klacht tegen hen wordt ingediend. Sommigen verwachten ook een bijdrage in de proceskosten. Ook vindt men het prettig als iemand van de organisatie aanwezig is tijdens een eventuele zitting van de beroepsvereniging.

Een aantal geïnterviewden waarschuwt overigens dat onderzoekers niet al te hoge verwachtingen van de bescherming vanuit de organisatie moeten hebben. Een onderzoeker is en blijft uiteindelijk toch individueel verantwoordelijk.

Geïnterviewden die (ook) onderzoek uitvoeren als vrijgevestigde, direct via contact met de opdrachtgever, geven te kennen dat zij in deze positie mogelijk iets kwetsbaarder zijn. Zij

ondervangen dit echter door zelf een meeleezer te regelen en bijvoorbeeld juridisch consult bij een beroepsvereniging te regelen.

Het merendeel van de geïnterviewden heeft zelf een rechtsbijstandverzekering/ beroepsaansprakelijkheidsverzekering geregeld of is momenteel bezig, op basis van advies van de FPD, om dit te regelen. Sommige geïnterviewden geven te kennen dat een collectieve verzekering voor forensische onderzoekers (via onderzoeksbureau, FPD, landelijk) een goede zaak zou zijn. Enkele geïnterviewden weten dat zij in hun verzekering een dekking tegen een schadeclaim hebben opgenomen. De meesten zeggen hierover nog niet nagedacht te hebben en/of niet te weten of zij hiervoor verzekerd zijn. Sommigen verwachten een dergelijke dekking ook niet nodig te hebben.

4.5 Ervaringen met klachten

Bijna de helft van de geïnterviewden (9 van de 22) heeft zelf ervaring met tegen hen ingediende klachten²⁷.

- Bij 6 geïnterviewden ging het om één klacht, ingediend bij het onderzoeksbureau (n=3), een supervisor van de FPD (n=1) of een beroepsvereniging of medisch tuchtcollege (n=2).
- Bij 3 geïnterviewden ging het om respectievelijk 3, 6 en 8 klachten (over een periode van maximaal 10 jaar) ingediend bij een beroepsvereniging of een medisch tuchtcollege²⁸.

In totaal is er dus sprake van 23 ervaringen met klachten: 22 van de 23 klachten hebben betrekking op civielrechtelijk onderzoek, met name omgangszaken. De afhandeling van 4 klachten loopt nog.

Van de overige 19 klachten zijn er 18 (op de meeste onderdelen) ongegrond verklaard, niet ontvankelijk verklaard of ingetrokken (al dan niet in beroep); 1 klacht is dubbel is ingediend (bij NIP en NVO) met twee verschillende uitkomsten: één waarschuwing en één berisping met voorwaardelijke schorsing.

De geïnterviewde onderzoekers zijn van mening dat de klachten eigenlijk niet te voorkomen waren. De onderzoeken waren naar hun mening, zorgvuldig uitgevoerd maar pakten voor de ouders of andere familieleden ongunstig uit. De klagers waren zeer teleurgesteld, boos of angstig over de uitkomst van (het advies met betrekking tot) de omgangsregeling of de uithuisplaatsing. Gezien de uitkomsten van de klachtafhandeling, zijn de meeste geïnterviewden uiteindelijk tevreden over de afhandeling.

De ingediende klachten blijken niettemin een ingrijpende ervaring (geweest). De meeste geïnterviewden hebben het zich erg aangetrokken. De professionele integriteit van de onderzoeker komt ter discussie te staan, althans zo wordt dat soms gevoeld. Daarbij raakt men vaak onzeker over het resultaat van de klachtafhandeling of men gaat twijfelen aan het eigen

²⁷ Bij de werving van respondenten is nadrukkelijk gezocht naar onderzoekers die zelf ervaring hebben met een klacht. De aantallen zijn dus niet representatief voor de totale groep deskundigen die jeugdforensisch onderzoek doen.

²⁸ Het betreft onderzoekers die ook werkzaam zijn als manager/ supervisor en die veel onderzoeken doen die (vaak bij aanvang al) zeer klachtgevoelig zijn.

kunnen; “ondanks dat je weet dat je zorgvuldig gehandeld hebt”, aldus een geïnterviewde. Verschillende geïnterviewden wijzen ook op de enorme hoeveel tijd en energie die de procedure bij vooral de beroepsvereniging uiteindelijk kost. Het verhoor is zwaar en men moet zich soms wel op meer dan 30 punten kunnen verdedigen. Het gaat vaak om zware aantijgingen en het komt voor dat klagers vooraf dreigen om de klacht ook elders in te dienen als de uitspraak hen niet bevalt. De impact van een klacht kan verstrekkend zijn. Zoals eerder vermeld overweegt een van de geïnterviewden tegen wie een klacht is ingediend, om te stoppen; een ander neemt geen civiele zaken meer aan. De geïnterviewden die te maken hebben gehad met meerdere klachten geven aan dat je als onderzoeker een afstandelijke houding moet ontwikkelen en dat dit tijd kost. Als je het werk wilt blijven uitvoeren moet je inzien dat klachten bij het werk horen en dat je klachten dus moet accepteren, is hun ervaring.

De geïnterviewden, die met een klacht te maken kregen die werd ingediend bij het onderzoeksbureau of de supervisor van de FPD, zijn tevreden over de ondersteuning die ze vanuit de organisatie hebben gehad. Men vond het prettig dat het management en/of de klachtencommissie de klachten afhandelt, de verdediging op zich neemt en de gesprekken met de klager voert. Daarbij wordt ook de morele ondersteuning en het begrip van zowel management als collega's bijzonder gewaardeerd.

De geïnterviewden die (mede) ervaring hebben met een ingediende klacht bij de beroepsvereniging en medisch tuchtcollege zijn eveneens tevreden over de ondersteuning vanuit het bureau/ de FPD. Zij wijzen hierbij op de collegiale ondersteuning - ook vanuit het management - bijvoorbeeld door aanwezigheid bij de zitting. Sommigen zeggen ook juridische bijstand in de vorm van advocaat of juridisch advies te hebben gekregen.

Wat betreft de klachtenafhandeling door de beroepsverenigingen plaatst een geïnterviewde kritische kanttekeningen: de procedure verliep traag en er zijn enkele procedurefoutjes gemaakt. De afhandeling van deze klacht (inclusief beroep) heeft meer dan een jaar gekost. Verschillende geïnterviewden zijn van mening dat het vreemd is dat een beroepsvereniging - van wie toch ondersteuning mag worden verwacht - een oordeel velt over het handelen van haar leden. Ook geven enkele geïnterviewden te kennen dat het soms lastig is dat klachten op meerdere plekken ingediend kunnen worden ingediend.

4.6 Vermindering (vrees voor) klachten

Wat kunnen onderzoekers zelf doen?

Alle geïnterviewden geven aan dat het in ieder geval noodzakelijk is om secuur te werken volgens de protocollen en richtlijnen. Dit moet ook tot uiting komen in de verslaglegging waarbij vaak spanning bestaat tussen de professionele verantwoording en tegelijkertijd de cliënt tevreden willen houden. Een collega laten meelesen is een voorwaarde om een onderzoek zorgvuldig uit te voeren. Ook gebruik maken van interne feedback, supervisie en extra ondersteuning bij extra klachtgevoelige zaken, is naar voren gebracht. Daarnaast is bejegening belangrijk. Hierbij gaat het om een respectvolle en vriendelijke houding maar tegelijk ook zakelijkheid uitstralen en afstand kunnen bewaren. Sommige geïnterviewden wijzen erop dat deze houding wezenlijk verschilt van de bejegening in de hulpverlening. Vooraf duidelijkheid scheppen over de rol van de onderzoeker en irreële verwachtingen ontkrachten, is in ieder

geval van belang. Bij een van de onderzoeksbureaus sluit men soms voorafgaande aan het onderzoek een contract met de cliënten af waarin de doelstellingen staan vermeld. Het kan ook gaan om kleine dingen zoals een extra brief sturen met informatie naar een ongeruste ouder, aldus een geïnterviewde.

Voortijdig onderkennen van klachten en ouders uitnodigen om onvrede direct te uiten, is ook naar voren gebracht. Andere genoemde aandachtspunten zijn: nooit speculatief zijn, geen voorbarige uitspraken doen en ouders altijd gelijk behandelen.

Enkele onderzoekers wijzen ook op meer inhoudelijke diagnostische aspecten, zoals het inzetten van betrouwbaar testmateriaal en vaker gebruik maken van verschillende informanten.

Wat kunnen anderen doen?

De geïnterviewden (zowel straf als civiel) wijzen er op dat het van belang is dat de aanvragers/ opdrachtgevers uitleg geven over het hoe en waarom van het onderzoek, de onderzoeksvragen duidelijk stellen en deze ook vooraf met de betrokkenen bespreken. Een deel van de geïnterviewden vindt dat men hierin soms (nog) tekort schiet, anderen uiten hierover hun tevredenheid. Enkele geïnterviewden vinden dat aanvragers/ opdrachtgevers soms te weinig openheid geven en belangrijke informatie achterhouden, bijvoorbeeld uit privacy-overwegingen. Afstemming tussen opdrachtgevers en onderzoekers is een paar maal expliciet genoemd. Zo is het tijdens het onderzoek niet altijd helder wat een opdrachtgever wil en sluit het advies onvoldoende aan, hetgeen weer kan zorgen voor ruis.

Onderzoeksbureaus en de FPD dragen volgens de geïnterviewden ook verantwoordelijkheid als het gaat om het voorkomen en verminderen (van de vrees) voor klachten. Het is belangrijk dat zij beschikken over een duidelijk klachtenreglement en een inzage reglement, hetgeen volgens de geïnterviewden die met deze organisaties ervaring hebben, ook het geval is. Verder moet de organisatie zorg dragen voor supervisie, een of meerdere meelezers en de mogelijkheid tot juridische advisering tijdens het onderzoek. Ook dit gebeurt volgens de meeste geïnterviewden al in voldoende mate.

Enkele geïnterviewden die onderzoek doen via bemiddeling door de FPD, geven te kennen intervisie te missen en vaker gezamenlijk met collega's rond de tafel te willen zitten. Iemand wijst er op dat de FPD weliswaar de mogelijkheid biedt voor intervisie maar dat het vooral uit de mensen zelf moet komen. Deze geïnterviewde zou ook graag zien dat de FPD meer voorlichting geeft over klachten zowel in het algemeen als over de meer juridische aspecten. Enkele ervaren geïnterviewden wijzen er in het algemeen op dat jonge onderzoekers soms te veel aan lot worden overgelaten en dat coaching een aandachtspunt is. Tenslotte is de matching naar voren gebracht. Het is van belang dat de juiste deskundige op de juiste zaak komt en dit behoeft volgens enkele geïnterviewden meer aandacht.

Ook op andere terreinen worden verbeterpunten aangegeven. Een van de geïnterviewden wijst op het belang van open en transparante onderzoekskamers in de justitiële inrichtingen. Dit ter voorkoming van (beschuldiging) van grensoverschrijdend gedrag. Men moet van buiten af in de onderzoekskamers kunnen kijken en dat is vaak niet het geval. Een ander wijst op het bestaan van een algemene opleiding voor gedragdeskundigen bij het Ministerie van Justitie. Het optreden als getuige deskundige was hierin een leerzaam onderdeel en zou ook in het landelijke scholingstraject van de FPD kunnen worden meegenomen. Over de FPD opleiding is verder opgemerkt dat deze uitdieping behoeft op een aantal onderdelen. Niet alleen inzake

klachtgevoeligheid maar ook voor wat betreft het werken vanuit het referentiekader jeugd. Een specialisatie forensische diagnostiek jeugd zou onderzoekers meer handvatten kunnen aanreiken.

4.7 Samenvatting

Er zijn 22 interviews gehouden met deskundigen die jeugdforensisch onderzoek uitvoeren. Via deze interviews is zicht verkregen op de wijze waarop de doelgroep zelf - de onderzoekers tegen wie de klachten worden ingediend - aankijken tegen de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. Ook is beschreven hoe eventuele klachten door de onderzoekers zelf zijn beleefd en welke suggesties men heeft om de vrees voor en de kans op klachten (voor zover mogelijk) te verminderen.

De verslaglegging heeft als beperking dat de ervaringen, wensen en opvattingen van de professionals die dit werk nog maar kort doen, onvoldoende naar voren komen. Er zijn vooral deskundigen geïnterviewd met een zeer uitgebreide werkervaring (deels ook als manager en supervisor) Dit zijn overigens wel de deskundigen die soms al diverse keren te maken kregen met een klacht en daarom wel uit eigen ervaring kunnen spreken.

Uit de verslaglegging komt het volgende beeld naar voren:

- De klachtgevoeligheid van forensische diagnostiek jeugd wordt door de geïnterviewden duidelijk herkend. Dit geldt vooral voor het civielrechtelijke onderzoek. In de eerste plaats voor de omgangszaken gezien de gevoeligheid en complexiteit van de problematiek waar dit soort onderzoek betrekking op heeft. In mindere mate geldt het ook voor beschermingszaken (met name bij een uithuisplaatsing).
- Het merendeel van de geïnterviewden, ook diegenen die vaak civiele onderzoeken uitvoeren, zegt niet bang te zijn voor klachten en zich hierdoor niet te willen laten belemmeren. Soms geeft men zelfs aan 'het klagen' als iets positief te zien. Er is een kleine groep waarvoor dat niet geldt. Zij overwegen te stoppen met dit soort onderzoek of zijn al gestopt.
- Het civielrechtelijk onderzoek wordt over het algemeen wel als intensief en lastig ervaren. Mede door de verschillende (strijdende) partijen die erbij betrokken zijn en de vele richtlijnen en procedures die zorgvuldig gevolgd moeten worden. In combinatie met de weinig beschikbare uren waarin een onderzoek moet worden afgehandeld en de kans op klachten, is de druk soms groot. De meeste geïnterviewden kunnen zich dan ook goed voorstellen dat er onderzoekers zijn die dit soort werk niet (meer) ambiëren. Een aantal kent ook onderzoekers die gestopt zijn.
- Bij zeer klachtgevoelige zaken nemen de geïnterviewden vooraf hun maatregelen. Zij vragen bijvoorbeeld om een extra meelezer en/ of juridisch advies aan het onderzoeksbureau of de FPD. Tijdens het schrijven van de rapportage bestaat de neiging om uitspraken af te zwakken uit angst voor een klacht. De kwaliteitsbeoordeling vanuit de onderzoeksbureaus en de FPD wordt in dit verband als ondersteunend ervaren.
- De meeste onderzoekers hebben zelf een rechtsbijstand/ beroepsaansprakelijkheid geregeld en een deel van hen vindt het prettig als dit voortaan collectief binnen het onderzoeksbureau, de FPD of landelijk wordt aangepakt.
- Uit de ervaringen van de onderzoekers die zelf te maken hebben (gehad) met een klacht, blijkt hoe ingrijpend deze ervaring kan zijn. Men heeft het gevoel dat de eigen integriteit in

twijfel wordt getrokken en er ontstaat twijfel aan het eigen kunnen. Aan de andere kant heeft men het idee dat de klachten eigenlijk niet te voorkomen waren geweest. Men ziet dit ook bevestigd in de uitkomst van de klachtafhandeling. Vrijwel alle afgehandelde klachten zijn ingetrokken, niet ontvankelijk verklaard of (op de meeste onderdelen) ongegrond verklaard (al dan niet in beroep).

- De geïnterviewde onderzoekers die ervaring hebben met een klacht noemen de duur van de klachtprocedure erg tijdrovend en emotioneel belastend. Met name de klachtenafhandeling door beroepsvereniging blijkt veel tijd en energie te kosten.
- Geïnterviewden die ervaring hebben met een klacht zijn over het algemeen tevreden over de ondersteuning die zij van het onderzoeksbureau/ de FPD hebben gekregen bij de afhandeling.
- Klachten zijn wellicht vaak niet te voorkomen, wel blijken onderzoekers hierop te kunnen anticiperen. Hierbij gaat het vooral om een combinatie van zorgvuldig werken, ondersteuning vragen of regelen waarbij (juridische) feedback wordt gegeven en correcte bejegening van de onderzochten. In het algemeen bestaat de indruk dat hier al veel aandacht aan wordt besteed. Wel wordt door sommige ervaren geïnterviewden opgemerkt dat de coaching van jonge onderzoekers een punt van aandacht is.
- Zeer ervaren geïnterviewden geven aan dat de beste toerusting voor een onderzoeker is om een houding van distantie te ontwikkelen en te accepteren dat klachten nou eenmaal bij het werk horen. Het kost tijd (en ervaring) om een dergelijke houding te ontwikkelen. Sommigen benadrukken ook dat 'je je aangetrokken moet voelen tot dit soort onderzoek'.
- Hoewel de FPD vooral een bemiddelende rol heeft, hebben ook de meeste 'FPD onderzoekers' behoefte aan vergelijkbare ondersteuning als de onderzoeksbureaus bieden. In enkele gevallen is er behoefte aan verbetering op dit punt. Hierbij gaat met name om (stimuleren van) intervisiemogelijkheden en voorlichting over het onderwerp.
- Aanvragers hebben op hun beurt de verantwoordelijkheid om het voortraject zo zorgvuldig mogelijk in te zetten, onder andere door cliënten vooraf te informeren en goed af te stemmen met de onderzoekers. Sommige geïnterviewden vinden dat dit voortraject verbetering behoeft.
- De positie van de beroepsverenigingen vraagt om kritische beschouwing. Verschillende geïnterviewden vinden het vreemd dat een beroepsvereniging - van wie toch ondersteuning mag worden verwacht - een oordeel velt over het handelen van haar leden. Ook geven enkele geïnterviewden te kennen dat het soms lastig is dat klachten op meerdere plekken ingediend kunnen worden ingediend.
- Tenslotte zijn er ook op andere terreinen verbeterpunten aangegeven, waaronder verdieping van de landelijke opleiding van de FPD.

5 Rapportage interviews sleutelpersonen

5.1 Inleiding

Aanvullend op de telefonisch interviews met de deskundigen die forensisch diagnostisch onderzoek uitvoeren, zijn face to face interviews gehouden met vertegenwoordigers van de belangrijkste partijen.

- FORA (juridisch medewerker)
- FPD (psycholoog)
- Het NIP (Raad van Advies in beroepsethische zaken)²⁹
- De NVO (tevens werkzaam bij de Raad voor de Kinderbescherming en aangesloten bij het NIP)
- De Raad voor de Kinderbescherming (hoofdkantoor)
- De Vereniging voor Nader Onderzoek inzake Rechtspleging (VNNOR)³⁰
- De Nederlandse Vereniging voor Psychiaters (NVvP)³¹
- Advocaat (gespecialiseerd in gezags- en omgangsregelingen)³².

De interviews waren gericht op beantwoording van de volgende vragen:

- In hoeverre herkent men de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek en welke trend signaleert men in de ontwikkeling van de klachtgevoeligheid?
- Hoe gaan instellingen/ instanties met klachten waarmee men te maken krijgt, om?
- In hoeverre merkt men in de praktijk dat de klachtgevoeligheid van forensisch onderzoek gedragsdeskundigen weerhoudt om forensisch onderzoek uit te voeren?
- Wat kunnen de verschillende partijen doen om de vrees voor klachten en de kans op klachten te verminderen?

5.2 Herkenning klachtgevoeligheid en verwachte ontwikkeling klachtgevoeligheid

Forensisch onderzoek is per definitie klachtgevoelig, volgens de meeste geïnterviewden. Het gaat zeker bij 'scheiding en omgang' om zaken waarin ouders niet samen tot overeenstemming konden komen en waar vaak sprake is van een hevige strijd. Het 'advies' om bijvoorbeeld het kind bij de ene ouder te laten verblijven is door de andere ouder extra moeilijk te accepteren vanuit de beleving de verliezende partij te zijn binnen de strijd die gaande is. Regelmatig betreft het (volgens de geïnterviewden van de Raad voor de Kinderbescherming) ook ouders waarbij psychiatrische problemen een rol spelen.

De VNNOR en de geïnterviewde advocaat noemen enkele specifieke knelpunten. Beiden zijn van mening dat de aanvragende instanties van extern onderzoek (Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg) de aanvragen ondersteunen met eigen rapportages.

²⁹ De Raad van Advies in Beroepsethische Zaken ziet alle uitspraken inzake ingediende klachten en adviseert desgewenst het bestuur over aanpassingen van de beroepscode van het NIP.

³⁰ Deze vereniging behartigt de belangen van klagers en biedt ondersteuning bij een klachtprocedure.

³¹ Met de NVvP is alleen telefonisch contact geweest.

³² Staat met name vaders bij die zich tekort gedaan voelen/ tegengewerkt voelen in de omgang met hun kind(eren).

Deze bevatten vaak feitelijke onjuistheden en dat is een probleem. Vooral als het ingeschakelde onderzoeksbureau in haar rapportage opnieuw gebruik maakt van deze onjuistheden. Daarbij is de kwaliteit van het onderzoeksbureau voor verbetering vatbaar volgens de vertegenwoordiger van de VVNOR en de geïnterviewde advocaat. De onderzoeker maakt "selectief gebruik van informatie bijna altijd in het nadeel van de cliënt en dus in het voordeel van de aanvragende instantie".

De vertegenwoordiger van FORA erkent dat de informatieverzameling en het informatiegebruik, een kwetsbaar punt is binnen het onderzoek. Er wordt gewerkt op basis van voorinformatie van bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming. Indien ouders het niet eens zijn met de inhoud van de voorinformatie, moet de deskundige daar echter goed (lees: kritisch) mee omgaan op basis van zijn/ haar professionaliteit. Bronnen die ouders zelf aandragen worden vaak niet gebruikt omdat deze mogelijk als partijdig worden beschouwd. Dat is voor ouders soms moeilijk te accepteren.

De VVNOR vindt ook dat de rapporteurs zich meer bezig moeten houden met waarheidsvinding dan met het geven van inzicht in de problemen van de cliënt. Dat zou het aantal klachten doen verminderen. De vertegenwoordiger van FORA is het in zoverre met de VVNOR eens dat ouders inderdaad vaak verwachten dat het onderzoeksbureau aan waarheidsvinding zal doen. Dat is echter volgens de geldende richtlijnen niet de opdracht van het onderzoek, hetgeen soms moeilijk is uit te leggen en een teleurstelling vormt voor ouders. Het doel is inzichtelijk maken van de problemen; meer mag en kan de onderzoeker binnen het gegeven kader niet doen.

De klachtgevoeligheid van forensische diagnostiek in de jeugdzorg is hoog en dan valt het aantal ingediende klachten objectief gezien mee volgens de meeste geïnterviewden. De VVNOR wijst er in dit verband echter op dat cliënten niet snel zelfstandig zullen klagen: er is een afhankelijkheidsrelatie waarbij het indienen van een klacht nadelig kan uitwerken. Verder ontbreekt het de cliënten aan kennis over procedures en de sector.

Verschillende geïnterviewden herkennen desgevraagd het knelpunt dat kan ontstaan bij multidisciplinaire rapportages waar dus verschillende disciplines aan meewerken. De vraag wie verantwoordelijk is voor welk deel en wie verantwoordelijk is voor het totale rapport vormt een lastig item. Psychologen en pedagogen kunnen elkaars werk wel beoordelen; problemen kunnen ontstaan ten aanzien van de bijdrage van een psychiater die juist vanwege zijn specifieke deskundigheid wordt ingezet in een onderzoek. Een regiomanager (psycholoog of pedagoog) is verantwoordelijk voor het totale rapport maar kan de kwaliteit van het psychiatrisch deelonderzoek moeilijk beoordelen terwijl hij/ zij wel (mede) verantwoordelijk wordt gehouden voor de kwaliteit van dit deelonderzoek.

Vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming en het NIP verwachten dat het aantal klachten jegens gedragsdeskundigen de komende jaren toe zal nemen. De mondigheid van de klagers neemt toe. Het NIP constateert dat er vaker beroep aangetekend wordt bij uitspraken van het College van Toezicht. De Raad voor de Kinderbescherming constateert dat bij klachten jegens een gedragsdeskundige ingediend bij een tuchtcollege of college van toezicht, de cliënt zich bijna altijd laat bijstaan door een vertrouwenspersoon.

De vertegenwoordiger van FORA constateert dat het indienen van klachten iets is van de laatste 3 of 4 jaar. De toegenomen mondigheid van de burgers en de aanwezigheid van belangenverenigingen spelen in dit verband een belangrijke rol. FORA ziet echter geen tendens

dat het aantal klachten toeneemt. Een positieve ontwikkeling is dat de kwaliteit van de rapportages de laatste tijd is toegenomen.

Volgens de richtlijnen van het landelijk kader moet de FPD de kwaliteit van de rapportages gaan toetsen. De vertegenwoordiger van de FPD geeft aan dat de toetsing niet dwingend is; de onafhankelijkheid van de onderzoeker blijft altijd uitgangspunt. De onderzoeker is dus vrij om zelf te bepalen wat hij/ zij met op- en aanmerkingen over de kwaliteit van de rapportages doet. In de praktijk levert dat echter nauwelijks fricties op. In het uiterste geval kan de FPD een eigen schriftelijke notitie over de kwaliteit van de rapportage met het rapport meesturen naar de opdrachtgever.

Een onderzoeksbureau kan ook zelf vragen om een schriftelijke kwaliteitsbevestiging van de FPD voor een rapport. Dat is, volgens de FPD, ook al gebeurd bij een rapport dat erg gevoelig lag. De FPD wordt daarmee een nieuwe partij als het tot een klacht komt. Er is nog geen ervaring opgedaan met deze nieuwe situatie. Verschillende geïnterviewden verwachten dat hiermee de klachtgevoeligheid zal afnemen. De praktijk zal moeten uitwijzen of dit inderdaad het geval is.

5.3 Hoe gaan instellingen met klachten om?

Zowel FORA als de Raad voor de Kinderbescherming proberen in overleg met de klager de klacht eerst intern af te handelen. Als de klager het niet eens is met de uiteindelijke beslissing van de directeur dan heeft de klager de mogelijkheid om bij een klachtencommissie bestaande uit externe leden, in beroep te gaan.

De vertegenwoordiger van FORA geeft aan dat hun aanpak van klachten pragmatisch is. Dit betekent dat men zoveel mogelijk probeert om klachten zelf af te handelen. Hiermee wordt voorkomen dat tijdrovende en emotioneel belastende procedures worden gestart bij de colleges van toezicht van de beroepsverenigingen of een regionaal tuchtcollege.

Deze pragmatische aanpak impliceert dat men probeert om klagers - bij gegrondheid van de klachten- tegemoet te komen. De tekst van een rapport kan eventueel nog worden aangepast als het rapport nog niet naar de opdrachtgever is. Als dat wel het geval is, kan eventueel aanvullend onderzoek worden uitgevoerd. De opdracht voor dergelijk onderzoek moet echter altijd van de opdrachtgever komen. Deze moet dus beoordelen of dit echt nodig is. Een aanvullend onderzoek kan op twee manieren voorgesteld worden: of FORA geeft aan de opdrachtgever aan dat een klacht gedeeltelijk gegrond is en er om die reden een aanvullend onderzoek nodig is of FORA laat aan de klager weten dat hij/zij deze aanvraag moet indienen. Deze keuze is mede afhankelijk van de gegrondheid van de klacht (naar beoordeling van FORA). Deze pragmatische aanpak van klachten kan op gespannen voet staan met de onpartijdigheid van FORA. Als een van de partijen klaagt, vreest de andere partij dat dit voor hem/haar nadelige gevolgen kan hebben. Bovendien vinden de medewerkers van FORA die het onderzoek uitvoerden, deze aanpak soms ook moeilijk te accepteren, hoewel zij in principe ook niet gebaat zijn bij een beoordeling door een college van toezicht of tuchtcollege, aldus de geïnterviewde medewerker van FORA.

De juridisch medewerker van FORA fungeert als meelezer bij klachtgevoelige rapportage. Dit zijn er naar schatting circa 40 per jaar. Dat is 5 tot 10% van alle civielrechtelijke onderzoeken³³ die FORA jaarlijks uitvoert. Aandachtspunten bij het meelezen zijn: de formulering en toonzetting van het rapport en de onderbouwing van conclusies. Het kan bijvoorbeeld betekenen dat conclusies worden afgezwakt omdat ze anders niet goed zijn te onderbouwen. Het kan ook betekenen dat bepaalde passages worden weggelaten; hierbij wordt mede als criterium gehanteerd of een zinsnede wel of niet relevant is voor de omgang tussen ouder en kind.

5.4 Invloed klachtgevoeligheid op animo voor jeugdforensisch onderzoek

Hoewel het aantal klachten objectief gezien laag is, is de impact van een klacht op de gedragsdeskundige hoog. Gedragsdeskundigen van FORA en van de Raad voor de Kinderbescherming zijn zich, zeker bij zaken die betrekking hebben op 'scheiding en omgang', constant bewust van de mogelijkheid van een klacht. Deskundigen werken altijd op basis van indrukken van mensen en vragen zich altijd af of een mening/ oordeel wel voldoende is onderbouwd, aldus de vertegenwoordiger van FORA.

Eenmaal een klacht (ingediend bij een college van beroep of tuchtcollege) dan vraagt dit een grote tijdsinvestering van de betreffende gedragsdeskundige en een lange adem. De procedure van het indienen van een klacht tot een uitspraak in hoger beroep kan wel twee jaar duren. De persoonlijke impact op de aangeklaagde is groot.

Zowel de vertegenwoordigers van FORA als van de FPD merken in de praktijk dat de ervaren klachtdreiging en de eigen daadwerkelijke ervaring met klachten die sommige onderzoekers hebben, van invloed zijn op de animo om civiel jeugdforensisch onderzoek te gaan of blijven doen. "Het maakt het werk zwaar en het blijft altijd erg als je echt te maken krijgt met een klacht", aldus een van beide geïnterviewden.

"Uit een recente inventarisatie onder 50 strafrechtelijke rapporteurs naar de bereidheid om civielrechtelijk onderzoek te gaan doen³⁴, kwam naar voren dat welgeteld 2 van de 50 deskundigen hiertoe bereid waren. Gekoppeld aan de tekortschietende financiering, vormt dit een groot probleem om kwalitatief goede deskundigen te vinden voor het uitvoeren van met name civielrechtelijk onderzoek"³⁵.

Dat de hogere klachtgevoeligheid tot minder bereidheid leidt bij uitvoerders van diagnostisch onderzoek wordt door de geïnterviewden, werkzaam bij de Raad van de Kinderbescherming, overigens niet herkend. Dit duidt erop dat het animoprobleem bij gedragsdeskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming niet of in mindere mate aan de orde is. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Als verklaring is onder andere genoemd dat jeugdforensisch onderzoek maar een beperkt onderdeel van de werkzaamheden van de gedragsdeskundigen van de Raad vormt en dat de Raad voor de Kinderbescherming al een jarenlange ervaring heeft met het omgaan met klachten.

³³ Het gaat hier om onderzochte cliëntsystemen, niet om onderzocht cliënten (zie voor het onderscheid paragraaf 2.3).

³⁴ DE FPD moet volgens de landelijke richtlijnen ook de bemiddeling naar civielrechtelijk onderzoek gaan doen. Momenteel bemiddelt de FPD bijna alleen bij strafrechtelijk onderzoek.

³⁵ Deze uitspraak is afkomstig van de vertegenwoordiger van de FPD binnen de begeleidingscommissie.

5.5 Mogelijkheden om (vrees voor) klachtgevoeligheid te verminderen?

Alle geïnterviewden benadrukken dat cliënten het recht hebben om een klacht in te dienen. Aan dit recht en de mogelijkheden mag niet getornd worden. Enkele geïnterviewden geven wel aan dat de diverse klachtmogelijkheden beter op elkaar afgestemd zouden moeten worden. Een jeugdforensisch onderzoeker kan indien hij zowel lid is van het NIP als de NVO én BIG-geregistreerd is, op minstens vier verschillende plekken te maken krijgen met een klacht:

1. De interne klachtprocedure en mogelijk daarna de externe klachtencommissie van de instelling waar hij/zij werkt.
2. Het tuchtcollege van de gezondheidszorg (Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg).
3. Het college van toezicht van het NIP.
4. Het college van toezicht van de NVO.

Het indienen van dezelfde klacht bij deze vier colleges en de nationale ombudsman komt in de praktijk tot op heden niet voor. Gegeven de klachtdreiging die door de civielrechtelijke onderzoekers wordt ervaren, is dit ook geen wenselijke situatie, stellen verschillende geïnterviewden. Er zou slechts bij één van de 3 colleges geklaagd moeten kunnen worden: of bij het college van toezicht van het NIP óf bij het college van toezicht van de NVO óf bij het tuchtcollege van de gezondheidszorg. Volgens een van de geïnterviewden kan dat bijvoorbeeld als volgt: geregistreerde beroepsbeoefenaren conform de Wet BIG, hebben altijd en eerst te maken met het Tuchtcollege. De klachtencommissie van NIP en NVO staan open voor 'niet-BIG geregistreerde' maar wel 'aangesloten' leden.

De vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming spreekt over een onrustige en onzekere periode voor uitvoerders van forensisch onderzoek. De huidige beroepscode zijn verschillend en voor meer dan één uitleg vatbaar. In de toekomst zal door jurisprudentie hopelijk duidelijker worden aan welke richtlijnen de onderzoekers zich hebben te houden. Deze jurisprudentie geeft nu niet eenzelfde richting aan, vindt de vertegenwoordiger van het NIP. Het NIP en de NVO hebben bijvoorbeeld geen gelijklopende opvatting over de klachtwaardigheid van een gedragsdeskundige, die in een consult/adviesfunctie opereert in een multi-disciplinair team (en dus geen face-to-face contact heeft met een cliënt).

Een van de geïnterviewden heeft een dergelijk voorval beschreven in zijn artikel 'De Vierschaar' (Koene; De Psycholoog, juni 2002, p. 346-348). Hij beschrijft daarin een casus waarbij door het Centraal College voor de Gezondheidszorg als het College van Beroep van het NIP verschillende maatstaven hanteren bij hun uitspraak.

De geïnterviewden van de Raad voor de Kinderbescherming en het NIP vinden dat het NIP en de NVO hun klachtenregeling meer op elkaar moeten afstemmen. De Raad voor de Kinderbescherming en FORA (afzonderlijk) hebben daarom het NIP en de NVO verzocht de klachtenregelingen zodanig af te stemmen dat éénzelfde klacht slechts tot één behandeling en uitspraak kan leiden van deze twee beroepsverenigingen.

Op de vraag wat de deskundigen zelf kunnen doen om klachten zoveel mogelijk te voorkomen, komen dezelfde antwoorden naar voren als door de deskundigen zelf zijn gegeven (zie hoofdstuk 4). Verschillende geïnterviewden wijzen op het belang van transparantie, het werken

volgens de professionele standaarden en het kennen van de richtlijnen en procedures. De eerste verantwoordelijkheid ligt bij de professional.

FORA onderzoekt momenteel de mogelijkheden van een collectieve verzekering 'beroepsaansprakelijkheid' voor haar medewerkers. De FPD adviseert de onderzoekers die via hun bemiddeling onderzoek uitvoeren, bij het afsluiten van een rechtsbijstandsverzekering en een beroepsaansprakelijkheids-verzekering.

De Raad voor de Kinderbescherming heeft onderzoek naar de mogelijkheid om zich te verzekeren voor rechtsbijstand overwogen, maar heeft hier van afgezien, omdat er relatief weinig klachten jegens gedragsdeskundigen worden ingediend. Als er een klacht wordt ingediend worden de medewerkers direct ondersteund door juristen van de Raad. Indien noodzakelijk wordt een advocaat ingezet.

Het NIP heeft een collectieve rechtsbijstandsverzekering maar de individuele leden moeten deze zelf afsluiten. Het NIP kan de leden echter niet ondersteunen in beroepsprocedures door bijvoorbeeld juridische bijstand. Leden hebben daar soms moeite mee; zij vinden dat het NIP hen onvoldoende ondersteunt bij klachten en dreigen hun lidmaatschap vervolgens op te zeggen.

5.6 Conclusies

Uit de interviews komt het volgende beeld naar voren:

- Forensisch onderzoek is per definitie klachtgevoelig. Dat speelt met name bij civielrechtelijke zaken die betrekking hebben op scheiding en omgang. Het advies dat voortvloeit uit het onderzoek kan verstrekkende gevolgen hebben voor de ouders en krijgt ook nog extra betekenis als het onderdeel wordt van de strijd die gaande is tussen ouders. Ouders verwachten daardoor vaak teveel van reikwijdte van het onderzoek en de taakstelling van de onderzoekers.
- Uitgaande van de klachtgevoeligheid van forensisch onderzoek valt het feitelijk aantal ingediende klachten eigenlijk mee. Daarvoor worden verschillende redenen gegeven. Het kan te maken hebben met de afhankelijkheidsrelatie van de cliënt en dus met de vrees bij de cliënt dat een klacht nadelig uitwerkt en met de ingewikkeldheid van de procedures. Het kan ook te maken hebben met de zorgvuldigheid van de onderzoekers en de kwaliteit van de rapportages.
- De toegenomen mondigheid en het bestaan van belangenverenigingen zijn belangrijke factoren die van invloed zijn op het aantal klachten dat wordt ingediend. Over de vraag of dit betekent dat het aantal klachten de komende jaren steeds meer zal toenemen, lopen de meningen uiteen. Ten aanzien van de ontwikkeling van het aantal klachten in de toekomst speelt ook de nieuwe kwaliteitsbewakende positie van de FPD een rol. De FPD wordt hierdoor een nieuwe speler in het krachtenveld.
- Vooral de klachten die bij officiële klachtinstanties (de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges) worden ingediend hebben een grote impact op de organisatie en de onderzoekers. FORA streeft er daarom naar om klachten zoveel mogelijk zelf af te handelen. Men realiseert zich wel dat dat op gespannen voet kan staan met de onpartijdigheid van het onderzoeksbureau.

- FORA en de FPD worden in de praktijk in sterke mate geconfronteerd met het feit dat de klachtgevoeligheid van civielrechtelijk onderzoek het animo om dergelijk onderzoek te doen, vermindert. Bij de Raad voor de Kinderbescherming lijkt dat minder een rol te spelen.
- Op de vraag hoe de klachtgevoeligheid zoveel mogelijk kan worden verminderd, worden vooral suggesties gedaan ten aanzien van de positie van de beroepsverenigingen. Deze suggesties hebben onder andere betrekking op een betere afstemming van klachtmogelijkheden en klachtafhandeling. De bestaande beroepscode zouden beter op elkaar afgestemd moeten worden en er zou slechts bij een van de drie colleges geklaagd moeten kunnen worden. Het is van belang om bij deze initiatieven ook de Nederlandse Vereniging voor Psychiaters (NVvP) te betrekken die in december 2003 haar beroepscode heeft vastgesteld en overweegt een eigen klachtencommissie in te stellen.

6 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

6.1 Inleiding

Het WODC heeft namens het ministerie van Justitie (DGPJS³⁶) Adviesbureau Van Montfoort opdracht verleend om een onderzoek uit te voeren naar de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. DGPJS wil graag antwoord krijgen op de volgende vraagstelling: Hoe staat het met de klachtgevoeligheid van de forensische diagnostiek in de jeugdzorg, naar aard en omvang; zijn er mogelijkheden om de klachtgevoeligheid te reduceren en daarmee ook de animo onder gedragsdeskundigen te vergroten?

In paragraaf 1.2 zijn de onderzoeksvragen geformuleerd. Ten behoeve van de conclusies zijn deze vragen enigszins aangepast.

1. Hoeveel klachten over forensisch onderzoek ten behoeve van minderjarigen zijn in 2002 en 2003 ingediend? Hoe verhouden deze klachten zich tot het aantal uitgevoerde onderzoeken en tot het aantal onderzoekers dat forensisch diagnostisch onderzoek uitvoert?
2. Wat zijn de kenmerken van de ingediende klachten? Wat draagt de analyse van klachtkenmerken bij aan het inzicht in de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek?
3. In hoeverre wordt de animo van desbetreffende deskundigen om gedragswetenschappelijk forensisch diagnostisch onderzoek te verrichten beïnvloed door de vrees voor klachten en welke mogelijkheden zijn er om de klachtgevoeligheid te verminderen en de animo onder de betrokken beroepsgroepen te vergroten?

6.2 Verantwoording

Ten behoeve van de beantwoording van de onderzoeksvragen is nagegaan hoeveel onderzoeken in 2003 zijn uitgevoerd en hoeveel klachten in 2003 (en 2002) zijn ingediend. Voordat we conclusies trekken over de objectieve klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek dat wil zeggen de feitelijke kans op klachten, dienen twee kanttekeningen gemaakt te worden ten aanzien van de informatieverzameling.

In de eerste plaats is de gegevensverzameling niet uitputtend geweest, dus niet alle onderzoeken en niet alle klachten zijn geteld. Van de verschillende bronnen die buiten beschouwing zijn gebleven hebben we echter aanwijzingen dat het aantal ontbrekende gegevens beperkt is of minder relevant bleek te zijn. Dit laatste is het geval als de ontbrekende gegevens betrekking hebben op strafrechtelijke onderzoeken. Het onderzoek laat namelijk zien dat de klachtgevoeligheid alleen betrekking heeft op de civielrechtelijke onderzoeken. Er kan daarom worden geconcludeerd dat het onderzoek een min of meer representatief beeld geeft van het totale aantal onderzoeken dat in 2003 werd uitgevoerd en het totale aantal klachten dat in 2002 en 2003 werd ingediend.

Een tweede kanttekening heeft betrekking op het feit dat het aantal onderzoeken dat in 2003 werd uitgevoerd, is vergeleken met het aantal klachten dat in 2003 werd ingediend. Strikt

³⁶ Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sanctie

genomen is dat geen juiste vergelijking omdat hiermee niet wordt nagegaan 'hoe vaak een onderzoek tot een klacht heeft geleid'. Immers een onderzoek dat in 2003 werd uitgevoerd kan tot een klacht geleid hebben die in 2004 werd ingediend. Nagaan hoe vaak een onderzoek dat is uitgevoerd tot een klacht heeft geleid, was echter ondoenlijk. Klachtinstanties (de colleges van toezicht en tuchtcolleges) registreren hun klachten namelijk op datum van binnenkomst en niet op datum van uitvoering van het onderzoek.

6.3 Samenvatting en conclusies

Vraag 1: aantal klachten, aantal onderzoeken en aantal onderzoekers

Er zijn in 2002 en 2003 in totaal 31 klachten ingediend tegen 34 onderzoekers/ deskundigen naar aanleiding van 26 onderzoeken. Daarbij zijn alleen die klachten meegeteld die schriftelijk bij een directeur van een uitvoerende organisatie en/of bij een klachtinstantie zijn ingediend. In onderstaande tabel wordt (met de bovengenoemde beperkingen) weergegeven hoe groot het feitelijk risico op een klacht is bij jeugdforensisch onderzoek. De cijfers hebben betrekking op 2003. Voorzover het civielrechtelijke onderzoeken betreft gaan we uit van het aantal onderzochte cliëntsystemen³⁷. Uit de dossieranalyse blijkt namelijk dat dat de 'onderzoekseenheid' is op basis waarvan een klacht wordt ingediend.

Tabel 15: Aantal onderzoeken en aantal klachten jeugdforensisch onderzoek (2003)

Jeugdforensische onderzoeken	Aantal onderzoeken	Aantal onderzoeken dat tot een klacht leidde	Percentage onderzoeken dat tot een klacht leidde
Totaal aantal onderzoeken	2129	12	0.6%
Strafrechtelijke onderzoeken	1355	0	0%
Civielrechtelijke onderzoeken	774	12	1.5%
- Civielrechtelijk: S&O	Minimaal 112 - maximaal 236	11	Minimaal 4.7% - maximaal 9.8%
- Civielrechtelijk: bescherming	Minimaal 538 - maximaal 662	1	Minimaal 0.1% - maximaal 0.2%

De cijfers laten zien dat de kans op een klacht bij strafzaken heel klein is. Ook de kans op een klacht naar aanleiding van een civielrechtelijk onderzoek (S&O zaken en beschermingszaken tezamen) is klein, namelijk 1.5%.

Als we specifiek naar de scheiding- en omgangsonderzoeken kijken dan neemt de kans op een klacht aanzienlijk toe: 5 tot 10% van de scheiding- en omgangsonderzoeken leidde in 2003 tot een klacht. Deze kans op klachten is niet voor elke uitvoerende organisatie en iedere onderzoeker gelijk, omdat de klachtgevoelige zaken niet gelijkelijk over bureaus en onderzoekers verspreid zijn. FORA doet relatief veel klachtgevoelige zaken en ervaren onderzoekers doen vaker klachtgevoelige onderzoeken dan beginnende onderzoekers³⁸. Dat maakt het lastig om een verantwoorde uitspraak te doen over de kans dat een onderzoeker (in 2003) te maken kreeg met een klacht.

³⁷ Bij strafzaken wordt alleen de jongere onderzocht. Het aantal cliënten is hier dus gelijk aan het aantal cliëntsystemen.

³⁸ Zie ook hoofdstuk 4: rapportage interviews uitvoerders.

Ter vergelijking presenteren we cijfers over de kans op klachten naar aanleiding van raadsonderzoeken die door medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming werden uitgevoerd³⁹. Het gaat dus niet alleen om gedragsdeskundigen. Het betreft hier de klachten die intern bij de ressortsdirecteuren werden ingediend naar aanleiding van de raadsonderzoeken die in 2003 zijn uitgevoerd (en waarover eventueel daarna in beroep werd gegaan bij een van de klachtencommissies van de Raad)⁴⁰.

Tabel 16: Aantal onderzoeken en aantal klachten Raad voor de Kinderbescherming (2003)

Raadsonderzoeken	Totaal aantal onderzoeken	Aantal onderzoeken dat tot een klacht leidde	Percentage onderzoeken dat tot een klacht leidde
Totaal aantal raadsonderzoeken	59023	109	0,2%
Strafrechtelijke onderzoeken	43313	1	0%
Civielrechtelijke onderzoeken	13107	102	0,8%
- Civielrechtelijk: S&O	3911	80	2%
- Civielrechtelijk: bescherming	9196	22	0,2%

De tabel laat hetzelfde beeld zien als de vorige tabel. De kans op een klacht berekend over het totaal aantal raadsonderzoeken, het aantal strafrechtelijke onderzoeken en het aantal civiele beschermingsonderzoeken is bijzonder klein. De kans op een klacht naar aanleiding van een S&O-raadsonderzoek is beduidend groter (te weten 2%) maar niet zo groot als de kans op een klacht naar aanleiding van civielrechtelijk jeugdforensisch S&O onderzoek.

Op basis van de beschikbare vergelijkende gegevens over aantallen onderzoeken, klachten en onderzoekers kan geconcludeerd worden dat civielrechtelijke jeugdforensische onderzoeken die betrekking hebben op scheiding- en omgangszaken, objectief gezien klachtgevoelig zijn. De kans op een klacht naar aanleiding van dergelijk onderzoek is relatief groot. Voor andere jeugdforensische onderzoeken geldt dat niet of nauwelijks.

Vraag 2: Relevante kenmerken ingediende klachten (dossieranalyse en interviews)

De klachtgevoeligheid van scheiding- en omgangszaken heeft te maken met de aard van de problematiek waar dergelijke onderzoeken betrekking op hebben. Het gaat vaak om situaties waar ouders al jarenlang strijd met elkaar voeren. Het rapport dat voorkomt uit dit soort onderzoek kan verstrekkinge gevolgen hebben en ook weer tot onderdeel van de strijd gemaakt worden. Ouders verwachten soms dat er aan waarheidsvinding wordt gedaan terwijl het onderzoek, gegeven het kader, (alleen) gericht is op inzichtelijk maken van de problematiek. De klachten hebben dan ook vooral betrekking op het ontbreken van voldoende onderbouwing en motivering van de bevindingen en op de (vermeende) partijdigheid van de onderzoekers. Dit laatste komt volgens de klagers vooral tot uiting in het selectief gebruik van informatie en de selectieve weergave van informatie in de rapportage.

³⁹ Zie: Analyse klachtenafhandeling 2003; Raad voor de Kinderbescherming; Utrecht 2003.

⁴⁰ Daarnaast is bekend dat in 2003 2 klachten tegen een gedragsdeskundige werden ingediend bij een beoepsvereniging of tuchtcollege (zie tabel 8).

Klachten worden ongeveer even vaak ingediend bij de onderzoeksbureaus zelf als bij de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges. Vooral klachten die worden ingediend bij een beroepsvereniging of bij een tuchtcollege worden als zwaar en belastend ervaren door de bureaus en de onderzoekers. Dergelijke klachten leveren de bureaus en onderzoeker veel werk op en het duurt vaak erg lang voor dergelijke klachten zijn afgehandeld. De hele procedure van afhandeling kan soms wel 2 jaar in beslag nemen.

De ervaring van het werkveld dat klagers vaak door een belangenvereniging worden ondersteund, wordt door het onderzoek bevestigd met dien verstande dat vooral het indienen van klachten bij een beroepsvereniging of tuchtcollege ondersteund wordt door derden (met name de VVNOR).

De afhandeling van de klacht levert mede veel werk op omdat veel klachten uit verschillende klachtonderdelen zijn opgebouwd. Gemiddeld genomen gaat het om 5.5 onderdelen, waarbij de klachten met meer dan 30 klachtonderdelen niet zijn meegeteld; dergelijke klachten komen soms ook voor.

Hoewel het dossieronderzoek gebaseerd is op kleine aantallen (alleen klachten ingediend in de jaren 2002 en 2003 zijn bekeken) krijgen we de indruk dat de afhandeling van klachten slechts in een klein aantal gevallen tot een maatregel leidt voor de onderzoeker. Van 24 klachten is de afhandeling bekend; 4 keer werd een waarschuwing of berisping gegeven aan de onderzoeker. Dit beeld wordt bevestigd door de interviews met de onderzoekers.

Gegeven de kleine aantallen, bieden de gegevens over de afhandeling ook de indruk dat klachten die bij een onderzoeksbureau worden ingediend, vaker volledig of deels gegrond verklaard worden en vaker tot reacties leiden.

- Van 10 klachten ingediend bij onderzoeksbureaus, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 5 *geheel of gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dat leidde ook 5 keer tot een reactie: 4 keer werd de mogelijkheid tot heropening of een nieuwe aanvraag voor een onderzoek geboden; 1 keer bood de onderzoeker excuses aan.
- Van 14 klachten ingediend bij een beroepsvereniging of tuchtcollege, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 6 *gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dit leidde 4 keer tot een maatregel.

Dit beeld wordt bevestigd door de interviews met de sleutelpersonen. De uitvoerende organisaties proberen waar mogelijk de klager tegemoet te komen teneinde te voorkomen dat een tijdrovende procedure bij een beroepsvereniging of tuchtcollege wordt gestart.

Op basis van het dossieronderzoek en de interviews met uitvoerders krijgen we de indruk dat het weinig voorkomt dat een klacht tegen één onderzoeker bij meer instanties *tegelijktijd* wordt ingediend. Zowel uit het dossieronderzoek als uit de ervaringen van de geïnterviewde onderzoekers komt deze situatie één keer naar voren. Wel blijkt het relatief vaak voor te komen dat tegen de verschillende onderzoekers die bij hetzelfde onderzoek zijn betrokken, een afzonderlijke (of gezamenlijke) klacht wordt ingediend.

Vraag 3: Animo voor jeugdforensisch onderzoek; suggesties om animo te vergroten

De impact van een klacht is bijna altijd groot, zowel voor de onderzoeker als voor de organisatie. Ook als er (nog) geen sprake is van een daadwerkelijke klacht, kan de klachtdreiging belastend zijn. Toch blijkt uit de interviews dat veel ervaren civielrechtelijke jeugdforensische onderzoekers niet (meer) bevreesd te zijn voor klachten. Men wil zich hierdoor

niet laten beïnvloeden; sommigen benadrukken zelfs 'dat klachten je scherp houden'. Van verschillende kanten komt echter ook bevestiging van de veronderstelling dat de klachtgevoeligheid van de scheiding- en omgangszaken mensen weerhoudt om aan dit soort onderzoek te beginnen of doet besluiten ermee te stoppen. Enkele geïnterviewde onderzoekers overwegen zelf te stoppen; andere geïnterviewden kennen iemand die gestopt is of die weerhouden wordt om dit soort onderzoek te doen. Geïnterviewde sleutelpersonen van FORA en de FPD merken dit ook in de praktijk. Voor de Raad voor de Kinderbescherming lijkt het minder een probleem.

Ook ervaringen met agressie van cliënten kunnen een negatieve uitwerking hebben op de animo om jeugdforensisch onderzoek te doen. Incidenteel kan het om ernstige vormen van agressie gaan zoals persoonlijke bedreiging van de onderzoeker (en zijn gezin). Verder wordt ook regelmatig gewezen op de tekortschietende financiering van het jeugdforensisch onderzoek. De geringe betaling en het geringe aantal beschikbare uren dragen er mede toe bij dat onderzoekers overwegen om te stoppen met jeugdforensisch onderzoek.

Uit het onderzoek komt het beeld naar voren dat zowel de onderzoekers zelf als de interne begeleiders al veel aandacht besteden aan het voorkómen van klachten. Er wordt zorgvuldig en volgens protocollen gewerkt en er is in het algemeen aandacht en begeleiding (in de vorm van meelesen en juridisch advies) voor het klachtrisico. Die aandacht is er in het bijzonder bij zaken die als extra klachtgevoelig worden ingeschat. Daarmee is overigens niet gezegd dat de kwaliteit van de rapportages ook altijd voldoende is. Het beantwoorden van deze vraagstelling valt buiten het bestek van dit onderzoek.

Er worden ook enkele verbeterpunten genoemd zoals meer aandacht voor begeleiding en opleiding van beginnende onderzoekers en meer intervisie voor onderzoekers die werken via de FPD.

Er is ook over het algemeen tevredenheid over de ondersteuning die de eigen organisatie biedt aan mensen die te maken krijgen met een klacht. Mogelijke collectieve verzekeringen voor juridische bijstand en beroepsaansprakelijkheid hebben momenteel de aandacht van de verschillende uitvoerende organisaties.

Afname van de vrees voor klachten lijkt in de eerste plaats bereikt te kunnen worden door te accepteren dat de klachtgevoeligheid inherent is aan de werksoort. Volgens ervaren onderzoekers gaat het vooral om het ontwikkelen van een houding van distantie waardoor je minder persoonlijk geraakt wordt door een klacht.

Verder wordt een aantal suggesties gedaan die de kans op en de vrees voor klachten kunnen verminderen.

- Verbetering afstemming tussen opdrachtgevers en onderzoekers.
- Verkorting van de duur van de klachtprocedures.
- Uitdieping landelijk scholingstraject van de FPD. Daarbij gaat het niet alleen om de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek maar meer in het algemeen om een specialisatie forensische diagnostiek jeugd.
- Vanuit de ervaren klachtdreiging is het wenselijk om te bewerkstelligen dat beroepscode en klachtenprocedures van de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges beter op elkaar afgestemd worden. Afstemming moet bewerkstelligen dat eenzelfde klacht slechts tot één behandeling en één uitspraak leidt. De NVvP zou hier ook bij betrokken moeten worden.
- Verduidelijking van de positie van de beroepsvereniging. Leden hebben er momenteel soms moeite mee dat de beroepsvereniging hen niet ondersteunt bij klachten.

6.3 Aanbevelingen

De begeleidingscommissie is actief betrokken geweest bij de ontwikkeling van de aanbevelingen. Onderstaande aanbevelingen zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van een discussie, op basis van de onderzoeksbevindingen, die door de begeleidingscommissie is gevoerd.

- De afstemming tussen opdrachtgevers, bemiddelende en uitvoerende organisaties behoeft verbetering. Alle partijen dienen zich strikt te houden aan de per 1 september 2004 herziene 'Richtlijnen voor het (laten) verrichten van extern onderzoek'⁴¹.
- Het is aanbevelenswaardig dat de uitvoerende organisaties de bij hen ingediende klachten en uitspraken jaarlijks intern analyseren en met de eigen medewerkers bespreken (en geanonimiseerd publiceren). Dergelijke analyses bieden informatie over de achtergronden van de klachtgevoeligheid van de scheiding en omgangszaken, het feitelijk aantal klachten en de afhandeling van de klachten. Bespreking kan bijdragen aan een afname van de vrees voor klachten en een gewenning van de klachtdreiging. Bespreking van de resultaten van het onderhavige onderzoek kan hier eveneens aan bijdragen. Tevens kan een interne evaluatie van de ingediende klachten leerpunten opleveren ten aanzien van de aanleiding tot en de afhandeling van klachten.
- Onderzoekers dient de mogelijkheid geboden te worden om een training te volgen gericht op het omgaan met klachten en klachtdreiging. Een dergelijke training zou gericht moeten zijn op het ontwikkelen van een houding van distantie ten opzichte van het werk. Hierdoor kan bewerkstelligd worden dat een klacht in mindere mate als een aanval op de persoonlijke integriteit van de onderzoeker wordt ervaren.
- Het landelijk scholingstraject van de FPD dient te worden uitgebreid. Bekeken moet worden of de huidige financiële middelen hiervoor de mogelijkheden bieden. Als dat niet het geval is dient uitbreiding financieel te worden gefaciliteerd.
- Waar mogelijk moeten uitvoerende organisaties investeren in goede contacten met de belangenverenigingen. Bespreking van de jaarlijkse analyse van de geanonimiseerde klachten kan hier onderdeel van uitmaken.
- Uitvoerende organisaties en externe klachtinstanties (beroepsverenigingen en tuchtcolleges) dienen beide te stimuleren dat een klacht in eerste instantie zo dicht mogelijk bij de bron wordt ingediend, dus in eerste instantie bij de uitvoerende organisatie zelf. De uitvoerende organisatie kan dan waar mogelijk in een vroeg stadium maatregelen nemen om tot een bevredigende oplossing te komen. Een dergelijke maatregel kan werkelijk effectief worden als de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges in hun klachtenreglement opnemen dat een klager zijn klacht eerst besproken moet hebben met de uitvoerende organisatie. Zo lang dat niet is gebeurd, zou de klacht niet in behandeling genomen moeten worden.
- Beroepscodes en klachtenprocedures van de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges moeten beter op elkaar afgestemd worden. De NVvP zou hier ook bij betrokken moeten worden. Afstemming moet bewerkstelligen dat een klacht slechts tot één behandeling en één uitspraak leidt ('Ne bis in idem').

⁴¹Richtlijnen voor het (laten) verrichten van extern onderzoek' versie 2; Ministerie van Justitie, augustus 2004. Het betreft een bijstelling en aanscherping van de richtlijnen die in 1996 zijn ontwikkeld.

- De termijnen van de klachtindiening en klachtafhandeling dienen beperkt te worden. In aansluiting bij de Algemene Wet Bestuursrecht zou de termijn waarbinnen een klacht moet zijn ingediend, kunnen worden beperkt tot een jaar na toezending van de rapportage aan de opdrachtgever. Voor de klachtafhandeling zou een termijn gehanteerd kunnen worden van een half jaar voor de eerste behandeling en nog een half jaar voor een eventuele beroepsprocedure.
- Alle betrokken partijen (uitvoerende organisaties, FPD, beroepsverenigingen en tuchtcolleges) dienen een of meer gezamenlijke bijeenkomsten te beleggen om afstemming en overeenstemming te bereiken over de hierboven genoemde aanbevelingen ten aanzien van de klachtenprocedures.
- Aanpassing van de bestaande beroepsreglementen door de beroepsverenigingen kan de impact van de klachtenprocedures voor de onderzoekers verminderen. Tevens kan dit positief uitwerken op de kritiek dat de beroepsverenigingen hun leden niet ondersteunen.
- Volgens het landelijk kader moet de FPD de kwaliteit van de rapportages gaan toetsen. Hiermee wordt de FPD een nieuwe speler in het krachtenveld van de klachtenprocedures. Op dit moment is onduidelijk welk effect dit heeft op de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. Wel is duidelijk dat een goede uitoefening van de kwaliteitsborging door de FPD vereist dat uitvoerende organisaties en FPD een eensluidende opvatting hebben over de kwaliteitseisen die aan de onderzoekers gesteld dienen te worden. Dit geldt met name ten aanzien van de BIG-registratie die vanaf 2006 voor onderzoekers is vereist. Ook is het van belang dat de FPD overeenkomstig de algemene wet Bestuursrecht een eigen klachtenreglement instelt.
- Last but not least: gebrek aan animo voor civielrechtelijk onderzoek is onlosmakelijk verbonden met de te geringe financiering. Verbetering van de financiering kan de animo nieuwe impulsen geven.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter:

Prof. dr. P.J. van Koppen NSCR

Leden:

Dr. P.M. van den Bergh	NVO/ Universiteit Leiden
Prof.dr. R.A.R. Bullens	VU/ FORA
Mw. Dr. A.M.L. Collot d'Escury-Koenigs	NIP, sectie justitie
Drs. N. Duits	FPD
Mr. E.K.L.M. Haffmans	Raad voor de Kinderbescherming
Drs. Th.P. van der Heijden	Ministerie van Justitie
Drs. M. Kruissink	Ministerie van Justitie, WODC/EWB

Bijlage 2 Kenmerken geïnterviewde deskundigen

De rapportage van de interviews is gebaseerd op interviews met 22 onderzoekers die ervaring hebben met forensisch onderzoek. De respondenten zijn geworven via sleutelfiguren bij onderzoeksbureaus voor forensische diagnostiek, de FPD, beroepsvereniging NIP, Bureaus Jeugdzorg en via de zogenaamde sneeuwbalmethode. Aanvankelijk is de werving selectief ingezet. We streefden naar de volgende samenstelling van de respondentengroep:

- Variatie in werksetting: zowel respondenten werkzaam voor een onderzoeksbureau, werkende als vrijgevestigde solist en via de FPD bemiddeld.
- Variatie in ervaring met klachten: respondenten die zelf ervaring hebben met een ingediende klachten en respondenten die dat niet hebben.
- Verschillende beroepsgroepen: psycholoog, pedagoog, kinder- en jeugdpsychiater.
- Variatie in werkervaring: respondenten die meer dan 2 jaar ervaring hebben als forensisch onderzoeker en respondenten die 2 jaar of minder ervaring hebben.
- Variatie in soort onderzoek: respondenten die met name civiele onderzoeken uitvoeren en daarnaast enkele onderzoekers die ervaring hebben met strafrechtelijke onderzoeken.

De selectieve werving bleek bijzonder moeizaam te verlopen. Het lukte niet om respondenten met minder dan 2 jaar ervaring te vinden. Dat had verschillende redenen. Mensen die pas kort bij een onderzoeksbureau werken of pas kort via bemiddeling van de FPD werken, blijken in de praktijk vaak al uitgebreide ervaring te hebben met jeugdforensisch onderzoek via eerdere werkervaringen (bij de Raad voor De Kinderbescherming en/ of een JJI). Ook hadden de onderzoeksbureaus bezwaren om namen van 'beginnende' onderzoekers aan te leveren. Men vond dat deze jonge onderzoekers met een dergelijk interview te veel belast werden, mede omdat zij toch al weinig tijd beschikbaar hebben voor de uitvoering van jeugdforensisch onderzoek. Ook waren vrijgevestigde onderzoekers die alleen onderzoek doen via direct contact met een opdrachtgever bijzonder zonder moeilijk te vinden. Volgens sommige respondenten omdat aanvragers (vooruitlopend) op het landelijk kader FDJ de rapporteurs niet meer direct benaderen en/of omdat rapporteurs steeds vaker bij een onderzoeksbureau werken.

Tenslotte kwam het voor dat sleutelfiguren strafonderzoekers voor hebben gedragen terwijl nadrukkelijk om civiele onderzoekers gevraagd werd. Dit bleek dan pas tijdens de afname van het interview.

Om de bovengenoemde redenen hebben we uiteindelijk besloten om de selectieve werving los te laten.

Achtereenvolgens worden de volgende kenmerken van de respondentengroep weergegeven: opleiding/ achtergrond, BIG- registratie, lidmaatschap beroepsvereniging, dienstverband (soort, uren, jaren), jaren werkervaring als forensisch deskundige, ervaring type onderzoek.

Tabel 1: vertegenwoordiging beroepsgroepen

Beroepsgroep	Aantal onderzoekers
Pedagoog	8
Psycholoog	8
Pedagoog en psycholoog	3
Psycholoog en psychotherapeut	1
Kinder- jeugdpsychiater	2

Tabel 2: BIG registratie

BIG- registratie	Aantal onderzoekers
BIG geregistreerd	19
(nog) niet BIG geregistreerd	3

Tabel 3: (eventueel) lidmaatschap van een beroepsvereniging

Lidmaatschap beroepsvereniging	Aantal onderzoekers
NIP	9
NVO	8
NVP	2
NVO en NIP	1
NIP en NVVP	1
Geen lidmaatschap beroepsvereniging	2

Tabel 4: type werkervaring binnen het forensisch onderzoeksveld

Type werkervaring	Aantal onderzoekers
Uitvoerder	15
Uitvoerder en manager/supervisor	7

Tabel 5: soort dienstverband van de forensisch onderzoekers

Huidig dienstverband	Aantal onderzoekers
Vast dienstverband onderzoeksbureau	8
Freelance voor onderzoeksbureau	1
Bemiddeling via de FPD	11
Doet alleen onderzoek zonder bemiddeling van de FPD en als vrijgevestigde	2

Tabel 6 : aantal jaren werkervaring als forensisch deskundige

Aantal jaren werkervaring	Aantal onderzoekers
0 - 2 jaar	1
2 - 4 jaar	3
5 - 9 jaar	7
9 - 26 jaar	11

NB Het gaat hierbij ook om de vanuit een eventuele (vroegere) functie bij de Raad, JJI of de gezinsvoogdij.

Tabel 7: type forensisch onderzoek waar onderzoekers zich momenteel op richten

Type onderzoek	Aantal onderzoekers
Civielrechtelijk	7
Strafrechtelijk	9*
Beide	6

*Hieronder ook 4 onderzoekers die mede ervaring hebben met civielrechtelijk onderzoek. Zij waren in het verleden op dit terrein werkzaam en/ of voeren dit type onderzoek vanuit een andere functie (bijv bij de Raad voor Kinderbescherming).

Bijlage 3 Overzicht geïnterviewde sleutelpersonen

De volgende personen zijn mondeling geïnterviewd:

De heer Koene, voorzitter Raad van Advies in Beroepsethische Zaken van het NIP.

- De heer Verweij, beleidsmedewerker, Hoofdkantoor Raad voor de Kinderbescherming.
- De heer Groenewegen, namens de Vereniging Voor Nader Onderzoek inzake Rechtspleging (VVNOR)⁴².
- Mevrouw Roelofs, namens het NIP (tevens werkzaam als gedragsdeskundige Raad voor de Kinderbescherming en aangesloten bij de NVO).
- Mevrouw de Ridder, juridisch medewerker van FORA.
- De heer van Kordelaar, werkzaam bij de FPD Den Bosch (psycholoog).
- De heer Prinsen, advocaat in Den Haag.

Er is telefonisch contact geweest met de Nederlandse Vereniging voor Psychiaters (NVvP). De Nederlandse Vereniging voor Psychiaters heeft in december 2003 haar beroepscode vastgesteld en overweegt een eigen klachtencommissie in te stellen. Een en ander verkeert in het beginstadium.

⁴² Behartigt de belangen van klagers en ondersteunt klagers.

Samenvatting

Forensische diagnostiek is diagnostiek ten behoeve van een justitiële beslissing, waarvan de uitkomst op een of andere manier ter toetsing van een rechtelijke instantie kan komen.

Forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen kan in strafrechtelijk kader plaatsvinden (de zogeheten Pro Justitia rapportage) én in civielrechtelijk kader (bij beschermingszaken en gezags- en omgangszaken).

Het WODC heeft namens het ministerie van Justitie (DGPJS⁴³) Adviesbureau Van Montfoort gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de (vermeende) klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. Hierbij dienen de volgende vragen te worden beantwoord: hoe is het gesteld met de aard en omvang van de klachtgevoeligheid van de forensische diagnostiek in de jeugdzorg en wat zijn mogelijkheden om de klachtgevoeligheid te reduceren? De verwachting is dat vermindering van de (ervaren) klachtgevoeligheid de animo onder gedragsdeskundigen voor het uitvoeren van forensische diagnostiek zal vergroten.

Aard en omvang van de klachten

Om de vraag naar aard en omvang van de klachten te beantwoorden, is onderzocht hoeveel jeugdforensische onderzoeken er in 2003 zijn uitgevoerd en hoeveel klachten over dit type onderzoek in 2002 en 2003 zijn ingediend.

Gegevens over het aantal uitgevoerde onderzoeken zijn opgevraagd bij organisaties die forensische onderzoeken uitvoeren of bemiddelen tussen de opdrachtgever en uitvoerder. Het betreft: de Forensisch Psychiatrische Dienst (FPD), FORA (vijf vestigingen), Haags Ambulatorium, PPAB, Molendrift en Ambulatorium Zetten. Deze organisaties geven een redelijk representatief beeld van het jeugdforensische onderzoek in Nederland.

Informatie over het aantal ingediende klachten is achterhaald bij de organisaties die onderzoeken uitvoeren (onderzoeksbureaus en Raad voor de Kinderbescherming), de colleges van toezicht van beroepsverenigingen van psychologen (NIP) en pedagogen (NVO) en de regionale tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg. Hiermee is naar verwachting, een vrij compleet beeld verkregen van alle klachten die naar aanleiding van jeugdforensisch onderzoek zijn ingediend.

In 2002 en 2003 zijn in totaal 31 klachten ingediend tegen 34 onderzoekers naar aanleiding van 26 onderzoeken. Vergelijking van de cijfers over het aantal uitgevoerde onderzoeken en het aantal ingediende klachten (over 2003) levert de volgende bevindingen op.

- In 2003 heeft ruim een half procent van alle jeugdforensische onderzoeken tot een klacht geleid.
- Bijna alle klachten betroffen scheiding- en omgangszaken. Uitgaande van het aantal jeugdforensische onderzoeken inzake scheiding en omgang dat in 2003 is uitgevoerd, kan geconcludeerd worden dat 5 tot 10% van alle jeugdforensische onderzoeken inzake scheiding en omgang in 2003 tot een klacht leidde.

⁴³ Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sanctie

Bijna alle klachten werden door de vader óf moeder van het kind/ de jongere ingediend, vooral door vaders zonder gezag, gevolgd door moeders met gezag. De helft van de klagers werd bij het indienen van de klacht ondersteund door een belangengroepering.

Klachten worden ongeveer even vaak ingediend bij de onderzoeksbureaus zelf als bij de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges. Vooral klachten die worden ingediend bij een beroepsvereniging of bij een tuchtcollege worden als zwaar en belastend ervaren door de bureaus en de onderzoekers. Dergelijke klachten leveren de bureaus en onderzoeker veel werk op en het duurt vaak erg lang voor dergelijke klachten zijn afgehandeld.

Hoewel het dossieronderzoek gebaseerd is op kleine aantallen (alleen klachten ingediend in de jaren 2002 en 2003 zijn bekeken) krijgen we de indruk dat de afhandeling van klachten slechts in een klein aantal gevallen tot een maatregel leidt voor de onderzoeker.

- Van 10 klachten ingediend bij onderzoeksbureaus, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 5 *geheel of gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dat leidde ook 5 keer tot een reactie: 4 keer werd de mogelijkheid tot heropening of een nieuwe aanvraag voor een onderzoek geboden; 1 keer bood de onderzoeker excuses aan.
- Van 14 klachten ingediend bij een beroepsvereniging of tuchtcollege, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 6 *gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dit leidde 4 keer tot een maatregel (waarschuwing of berisping).

De klachtgevoeligheid van scheiding- en omgangszaken heeft te maken met de aard van de problematiek waar dergelijke onderzoeken betrekking op hebben. Het gaat vaak om situaties waar ouders al jarenlang strijd met elkaar voeren. Het rapport dat voorkomt uit dit soort onderzoek kan verstrekkende gevolgen hebben en ook weer tot onderdeel van de strijd gemaakt worden. Ouders verwachten soms dat er aan waarheidsvinding wordt gedaan terwijl het onderzoek, gegeven het kader, (alleen) gericht is op inzichtelijk maken van de problematiek. De klachten hebben dan ook vooral betrekking op het ontbreken van voldoende onderbouwing en motivering van de bevindingen en op de (vermeende) partijdigheid van de onderzoekers. Dit laatste komt volgens de klagers vooral tot uiting in het selectief gebruik van informatie en de selectieve weergave van informatie in de rapportage.

Mogelijkheden om klachtgevoeligheid te verminderen en de animo te vergroten.

In hoeverre de animo van desbetreffende deskundigen om gedragswetenschappelijk forensisch diagnostisch onderzoek te verrichten wordt beïnvloed door de vrees voor klachten is onderzocht door middel van interviews met deskundigen die zelf forensisch onderzoek uitvoeren en met sleutelpersonen in het werkveld. De geïnterviewden is ook gevraagd welke mogelijkheden zij zien om de klachtgevoeligheid te verminderen en de animo onder de betrokken beroepsgroepen te vergroten.

Nagenoeg alle geïnterviewden herkennen de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. De impact van een klacht is bijna altijd groot, zowel voor de onderzoeker als voor de organisatie. Ook als er (nog) geen sprake is van een daadwerkelijke klacht, kan de klachtdreiging belastend zijn.

Toch zijn veel ervaren civielrechtelijke jeugdforensische onderzoekers niet (meer) bevreesd voor klachten. Men wil zich hierdoor niet laten beïnvloeden; sommigen benadrukken zelfs 'dat klachten je scherp houden'. Van verschillende kanten komt echter ook bevestiging van de veronderstelling dat de klachtgevoeligheid van de scheiding- en omgangszaken mensen weerhoudt om aan dit soort onderzoek te beginnen of doet besluiten ermee te stoppen. Enkele

geïnterviewde onderzoekers overwegen zelf te stoppen; andere geïnterviewden kennen iemand die gestopt is of die weerhouden wordt om dit soort onderzoek te doen.

Ook ervaringen met agressie van cliënten kunnen een negatieve uitwerking hebben op de animo om jeugdforensisch onderzoek te doen. Daarnaast is in de interviews ook regelmatig gewezen op de tekortschietende financiering; de geringe betaling en het geringe aantal beschikbare uren dragen er mede toe bij dat onderzoekers overwegen om te stoppen met van het jeugdforensisch onderzoek.

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat zowel de onderzoekers zelf als de interne begeleiders al veel aandacht besteden aan het voorkómen van klachten. Er wordt zorgvuldig en volgens protocollen gewerkt en er is in het algemeen aandacht en begeleiding (in de vorm van meelesen en juridisch advies) voor het klachtrisico, vooral bij erg klachtgevoelige zaken.

Mogelijke collectieve verzekeringen voor juridische bijstand en beroepsaansprakelijkheid hebben momenteel de aandacht van de verschillende uitvoerende organisaties.

Afname van de vrees voor klachten lijkt in de eerste plaats bereikt te kunnen worden door te accepteren dat de klachtgevoeligheid inherent is aan de werksoort. Volgens ervaren onderzoekers gaat het vooral om het ontwikkelen van een houding van distantie waardoor je minder persoonlijk geraakt wordt door een klacht. Er worden ook enkele concrete verbeterpunten genoemd zoals meer aandacht voor begeleiding en opleiding van beginnende onderzoekers en meer intervisie voor onderzoekers die werken via de FPD.

Aanbevelingen

De aanbevelingen zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van een discussie, op basis van de onderzoeksbevindingen, die door de begeleidingscommissie is gevoerd. De aanbevelingen hebben betrekking op de volgende aspecten.

- Verbetering van de afstemming tussen opdrachtgevers, bemiddelende en uitvoerende organisaties.
- Aangaan en onderhouden van contacten met belangenverenigingen door de uitvoerende organisaties.
- Bevorderen van de acceptatie dat klachten bij het werk horen: jaarlijkse interne analyse van de klachten die bij een uitvoerende organisatie zijn ingediend, kan hieraan bijdragen.
- Uitbreiding van het landelijk scholingstraject van de FPD en aanbieder van training aan onderzoekers gericht op het omgaan met klachten en klachtdreiging.
- Bevorderen dat klachten in eerste instantie zo dicht mogelijk bij de bron wordt ingediend, dus in eerste instantie bij de uitvoerende organisatie zelf. De uitvoerende organisatie kan dan waar mogelijk in een vroeg stadium maatregelen nemen om tot een bevredigende oplossing te komen.
- Verbetering afstemming van beroepscode en klachtenprocedures van de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges. Beperking van termijnen van klachtindiening en klachtafhandeling.
- Afstemming tussen uitvoerende organisaties en FPD ten aanzien van opvattingen over de kwaliteitseisen die aan de onderzoekers gesteld dienen te worden. Een en ander is van belang voor een goede uitoefening van de kwaliteitsborging door de FPD. Ook is van belang dat de FPD overeenkomstig de Algemene Wet Bestuursrecht een eigen klachtenreglement instelt.
- Verbetering van de financiering van jeugdforensisch onderzoek.

Colofon

Klachten Forensische Diagnostiek Jeugdigen

Een onderzoek naar het aantal en de aard van de klachten die ingediend worden naar aanleiding van jeugdforensisch onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC

Auteurs

drs. A.E. van Burik

drs. E.H. Veltkamp

drs. T.M. Kayser

21 september 2004

Deze publicatie is te downloaden van www.wodc.nl en van www.vanmontfoort.nl/publicaties. Het rapport is ook te bestellen bij Adviesbureau van Montfoort (T. 0348 - 481200 kosten €15,-).

© Ministerie van Justitie, WODC 2004.

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.